

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Veronika Hamrová

Trestný čin zanedbání povinné výživy
dle § 196 trestního zákoníku

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 29. 10. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 120 487 znaků včetně mezer.

Veronika Hamrová
diplomantka

V Praze dne 29. 10. 2021

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce za jeho odborné vedení při jejím zpracování, za ochotu, vstřícnost a čas, který mi věnoval. Dále bych ráda poděkovala všem, kteří mi byli zdrojem informací. Rovněž děkuji své rodině za podporu nejen při psaní diplomové práce, ale také za podporu během celého studia na Právnické Fakultě Univerzity Karlovy.

Obsah

Úvod	1
1. Vývoj trestného činu zanedbání povinné výživy	3
1.1. Právní úprava do roku 1950	3
1.2. Trestní zákon z roku 1950.....	4
1.3. Trestní zákon z roku 1961.....	5
1.4. Trestní zákoník z roku 2009.....	6
1.5. Zákon č. 390/2012 Sb.	6
2. Trestný čin zanedbání povinné výživy v trestním zákoníku	8
2.1. Zákonná definice trestného činu zanedbání povinné výživy	8
2.2. Systematické zařazení v trestním zákoníku	9
2.3. Kategorizace trestného činu zanedbání povinné výživy	9
2.4. Související právní předpisy	12
3. Obligatorní znaky trestného činu zanedbání povinné výživy	13
3.1. Objekt trestného činu	13
3.1.1. Vyživovací povinnost a výživné.....	13
3.1.2. Vznik, trvání a zánik vyživovací povinnosti	14
3.1.3. Druhy vyživovací povinnosti.....	15
3.1.4. Vyživovací povinnost rodičů k dětem.....	16
3.1.5. Vznik a zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem	16
3.1.6. Rozsah výživného rodičů k dětem	18
3.2. Objektivní stránka trestného činu.....	19
3.2.1. Jednání.....	20
3.2.2. Následek trestného činu.....	23
3.2.3. Příčinný vztah mezi jednáním a následkem	24
3.3. Subjekt trestného činu.....	24
3.4. Subjektivní stránka trestného činu.....	26
3.4.1. Zavinění.....	26
4. Sankcionování zanedbání povinné výživy	29
4.1. Trest odnětí svobody.....	33
4.2. Trest domácího vězení	35
4.3. Trest obecně prospěšných prací.....	36
5. Zvláštní ustanovení o trestání	38
5.1. Podmínky aplikace § 196a TZ.....	39
5.2. Výhody a nevýhody § 196a TZ.....	42
6. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti	44
6.1. Podmínky aplikace § 197 TZ	44
6.2. Shrnutí.....	46
7. Dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy	47
8. Problematika náhradního výživného	49
8.1. Zákon o náhradním výživném.....	49
8.2. Výhody a nevýhody náhradního výživného.....	50
Závěr	52
Seznam použitých zdrojů	55
Seznam komentářové literatury	55

Seznam použité literatury	55
Seznam použitých internetových zdrojů.....	56
Seznam použitých právních předpisů.....	57
Seznam použité judikatury	58
Seznam použitých zkratk.....	59
Název práce v českém jazyce	60
Abstrakt.....	60
Klíčová slova	60
Název práce v anglickém jazyce	61
Abstract	61
Key words.....	61

Úvod

Problematika nehrazení výživného je stále velmi rozšířeným negativním jevem ve společnosti, který se i přes veškeré snahy zákonodárce nedaří eliminovat. Nárok na výživné je chráněn nejen normami soukromého práva (především občanský zákoník), ale také nejzazším prostředkem, kterým je právo trestní. Zanedbání povinné výživy je kvalifikováno jako trestný čin a patří mezi nejčastěji páchané trestné činy v České republice. Ze statistiky pro rok 2016¹ vyplývá, že bylo spácháno celkem 9 764 trestných činů zanedbání povinné výživy, z čehož bylo odsouzeno něco málo přes sedm tisíc osob. Na těchto číslech, byť je tendence klesající, je možné demonstrovat závažnost problematiky neplnění vyživovací povinnosti.

K zamyšlení se právě nad touto problematikou mě dovedly časté politické i celospolečenské debaty na téma neplacení výživného a také úvahy o případné dekriminalizaci trestného činu zanedbání povinné výživy. Hlavním argumentem pro dekriminalizaci tohoto trestného činu je především zásada subsidiarity trestní represe a dále také fakt, že se jedná o toliko často páchanou trestnou činnost, že tím dochází ke značnému zatížení celého trestního aparátu. Dalším dlouhodobě diskutovaným tématem v dané oblasti je institut zálohovaného výživného. Otázka zálohovaného výživného se v parlamentu objevovala opakovaně, avšak až nyní vstoupil v účinnost zákon č. 588/2020 Sb., který zavádí institut náhradního výživného. Problematice náhradního výživného je věnována samostatná kapitola v závěru práce. V neposlední řadě byl výběr tohoto tématu ovlivněn mým zájmem o oblast práva rodinného a trestního.

Cílem této diplomové práce (hlavní výzkumnou otázkou) je uvést základní charakteristiku trestného činu zanedbání povinné výživy se zaměřením na jednotlivé znaky skutkové podstaty, včetně výkladu o sankcích, které lze uložit za trestný čin zanedbání povinné výživy. Dále nastínit historický vývoj tohoto trestného činu s uvedením rozdílů oproti úpravě současné. Dalším cílem je pak uvést některé problematiky s ním související, zejména nově zavedený institut náhradního výživného a případná dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy.

Diplomová práce bude rozdělena do osmi kapitol. V první kapitole bude nastíněn vývoj trestného činu zanedbání povinné výživy. Srovnám zde jednotlivé právní úpravy, jejich výhody

¹ *Ministerstvo spravedlnosti ČR*. Statistické ročenky kriminality 2016 [online]. 2017 [cit. 3. 9. 2021]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

a nevýhody, konkrétní zařazení trestného činu v rámci dané právní úpravy a celkový přístup k tomuto trestnému činu.

Ve druhé kapitole uvedu zákonné znění trestného činu zanedbání povinné výživy se zaměřením na systematické zařazení v rámci trestního zákoníku. Trestný čin zanedbání povinné výživy zde bude kategorizován, a to dle vybraných hledisek, podle kterých lze třídit trestné činy, například dle závažnosti, formy zavinění nebo způsobu jednání. V neposlední řadě zmíním další předpisy, které se dané problematice dotýkají.

Kapitola třetí, stěžejní kapitola celé práce, bude zaměřena na obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy, kterými jsou objekt, subjekt, objektivní a subjektivní stránka trestného činu. Každému z uvedených obligatorních znaků bude věnována podkapitola, která poskytne ucelený výklad.

V kapitole čtvrté se budu nejprve věnovat obecně ukládání sankcí a zásadám, kterými se ukládání trestů řídí. Následně budou uvedeny druhy trestů, které je možné uložit za trestný čin zanedbání povinné výživy, kdy každý z těchto trestů bude rozebrán a budou uvedeny jeho výhody a nevýhody oproti trestům ostatním.

Předposlední dvě kapitoly představí dvě zvláštní ustanovení. Kapitola šestá přiblíží zvláštní ustanovení o trestání dle § 196a trestního zákoníku, které umožňuje soudu uložit pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy přiměřené omezení v podobě zdržení se řízení motorových vozidel. V kapitole sedmé se následně zaměřím na institut účinné lítosti dle § 197 trestního zákoníku. Uvedu jednotlivé podmínky účinné lítosti, které je potřeba splnit, aby došlo k zániku trestní odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy.

V závěru své práce se budu zabývat institutem náhradního výživného, a to především v souvislosti s nově účinným zákonem č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě. V neposlední řadě bude práce zaměřena na úvahy *de lege ferenda*, konkrétně možnost dekriminalizace daného trestného činu, zejména co se týče prvního odstavce. Obě tato témata jsou ve společnosti v posledních letech velmi diskutována.

Text diplomové práce vychází z právní úpravy platné a účinné ke dni 29. 10. 2021.

1. Vývoj trestného činu zanedbání povinné výživy

Úprava výživného, vyživovací povinnosti a trestně právní úprava této problematiky prošla v průběhu historie řadou změn. Otázkou trestní sankce za zanedbávání náležitě výchovy a výživy dětí se začaly právní systémy jednotlivých zemí zabývat až na přelomu 19. a 20. století. Legislativy evropských států do té doby nedostatečnou péči o děti z hlediska trestního práva neřešily, a to i vzhledem k marginálnímu počtu oficiálně rozpadlých manželství.² Následující kapitola se věnuje historickému vývoji trestného činu zanedbání povinné výživy na území České republiky.

1.1. Právní úprava do roku 1950

Vyživovací povinnost byla poprvé na českém území stanovena Všeobecným občanským zákoníkem z roku 1811, kdy byla uložena především otcům nezletilých dětí. Zanedbání povinné výživy nebylo vždy předmětem trestněprávní úpravy, jak prezentuje také zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který tuto problematiku nikterak neupravoval. Odpovědnost za neplnění povinnosti vyživovat nebo zaopatřit jiného zavedl až zákon č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu nebo zaopatření (tzv. alimentární zákon), konkrétně v ustanovení § 8. Alimentární zákon připouští pouze úmyslné neplnění vyživovací povinnosti či neplnění z hrubé nedbalosti, oproti tomu současná právní úprava připouští také formu nedbalostního jednání. Hlavní rozdíl však spočívá v zániku trestnosti³, kdy podle alimentárního zákona trestný není ten, *kdo mohl divodně spoléhati, že nouze bude odvrácena podporou jiné osoby*. Takovou podmínku v současném trestním zákoníku nenalezneme.

V rámci politických změn po roce 1948 došlo, ještě před všeobecnou kodifikací trestního práva v roce 1950, k nové úpravě neplnění výživného. Zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních, zakotvoval úmyslné zanedbání povinné výživy v § 42, v následujícím § 43 upravoval nedbalostní formu jednání a v § 44 podmínky zvláštní účinné lítosti.⁴

² CHVÁTALOVÁ, Petra. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Marie Vanduchová, s. 20

³ § 8 odst. 2 zákona č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu nebo zaopatření, ve znění pozdějších předpisů

⁴ CHVÁTALOVÁ, Petra. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Marie Vanduchová, s. 22

1.2. Trestní zákon z roku 1950

Zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech neměl dlouhé účinnosti. V roce 1950 byl přijat nový trestní zákoník,⁵ který předchozí právní úpravu zrušil a trestný čin zanedbání povinné výživy upravuje v ustanovení § 210 a § 211 v následujícím znění:

§ 210

Zanedbání povinné výživy

- (1) *Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*
- (2) *Kdo se vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (3) *Odnětím svobody na tři měsíce až tři léta bude pachatel potrestán, je-li oprávněná osoba činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 vydána nouzi nebo jinému nebezpečí.*

§ 211

Pro zanedbání povinné výživy podle § 210 není pachatel trestný, jestliže takový čin nemá trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splní dříve, než soud první stolice počne vyhlašovat rozsudek.

Výše uvedené ustanovení § 210 přineslo nově možnost trestně stíhat pachatele za vyhýbání se plnění své zákonné povinnosti. Do té doby bylo možno pachatele TČ zanedbání povinné výživy postihnout pouze za neplnění jeho alimentární povinnosti.

V roce 1950 nabyl účinnosti také zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který poprvé od přijetí Všeobecného občanského zákoníku (1811) poskytuje komplexnější úpravu práva občanského. Došlo k zrovnoprávnění dětí manželských a nemanželských, nově bylo zákonem konstatováno, že rodičovská moc náleží oběma rodičům. Dále byl zařazen do našeho právního řádu institut výživného na děti a nově vzniklo také zákonné majetkové společenství manželů.

⁵ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Kromě již uvedeného přinesl zákon o právu rodinném změnu také v úpravě ukončení manželství za života manželů, kdy nově užívala tato úprava pouze pojem rozvod.⁶

1.3. Trestní zákon z roku 1961

V roce 1961 byl s účinností k 1. lednu 1962 přijat nový trestní zákon,⁷ který nahradil předchozí trestní zákon č. 86/1950 Sb. Trestný čin zanedbání povinné výživy byl systematicky zařazen do hlavy VI. nazvané *Trestné činy proti rodině a mládeži*, a to konkrétně do § 213 a § 214 v následujícím znění:

§ 213

Zanedbání povinné výživy

- (1) *Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*
- (2) *Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (3) *Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.*

§ 214

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Trestnost zanedbání povinné výživy (§ 213) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.

Objektem trestného činu dle § 213 zákona č. 140/1961 Sb., byl právě nárok na výživu vyplývající ze soukromoprávních předpisů. Dle tehdejší právní úpravy bylo možné pachatele, který (byť z nedbalosti) neplnil svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, potrestat odnětím svobody až na jeden rok, v případě, kdy se pachatel své vyživovací povinnosti

⁶ Všeobecný občanský zákoník rozlišoval rozvod od stolu a lože a rozluky. Rozvod od stolu a lože představoval pouze formální zrušení manželských povinností, zatímco rozluka pak oficiální ukončení manželství.

⁷ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

úmyslně vyhýbal, mohl být potrestán odnětím svobody v délce trvání dvojnásobně delší.⁸ Tento trestní zákoník byl účinný skoro padesát let a nahrazen byl až současným trestním zákoníkem v roce 2009 s účinností k 1. lednu 2010.

1.4. Trestní zákoník z roku 2009

Dnes účinný zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (*dále také „TZ“*), převzal až na pár změn výše uvedenou skutkovou podstatu⁹ trestného činu zanedbání povinné výživy. Současný trestní zákoník taktéž chrání zájem na poskytování výživy nebo zaopatření oprávněnému, a to v hlavě IV. trestního zákoníku, která obsahuje trestné činy proti rodině a dětem.¹⁰ Trestný čin zanedbání povinné výživy upravuje zákon č. 40/2009 Sb. v ustanovení § 196. Současné právní úpravě trestného činu zanedbání povinné výživy, včetně zákonné definice a systematického zařazení, se věnuje podrobněji kapitola druhá.

1.5. Zákon č. 390/2012 Sb.

Novela trestního zákoníku provedena zákonem č. 390/2012 Sb., přinesla kromě jiného snížení horní hranice trestu odnětí svobody za přečin zanedbání povinné výživy. Konkrétně byla horní hranice dvou let snížena na jeden rok odnětí svobody u skutkové podstaty dle § 196 odst. 1 TZ, u § 196 odst. 2 TZ pak maximální sazba tři léta byla změněna na léta dvě. Hlavním důvodem pro snížení horní hranice trestu odnětí svobody byla snaha o řešení přeplněnosti českých věznic. Výše zmiňovaná novela dále přímo do znění zákona, konkrétně do druhé věty § 55 odst. 2 TZ zakotvila zásadu, že za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 TZ bude možno uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že tak bude vyžadovat účinná ochrana společnosti nebo nebude existovat naděje, že by pachatel mohl být napraven jiným trestem.¹¹

Touto novelou byl dotčen také § 125 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (*dále jen „TR“*). V případě ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody za přečin zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 nebo 2 byla soudům

⁸ § 213 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

⁹ § 213 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

¹⁰ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0, s. 164

¹¹ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0, s. 170

uložena povinnost v každém případě dostatečně odůvodnit uložení tohoto trestu před postihem jiným.

Největší změnou, kterou výše zmíněná novela trestního zákoníku přinesla, však bylo zakotvení nového ustanovení § 196a. Zvláštní ustanovení o trestání umožňuje soudu uložit pachateli TČ zanedbání povinné výživy vedle obecných přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ také přiměřené omezení ve formě zdržení se řízení motorových vozidel. Podrobněji je zvláštní ustanovení o trestání rozebráno v kapitole páté.

2. Trestný čin zanedbání povinné výživy v trestním zákoníku

Předtím, než budou přiblíženy jednotlivé znaky trestného činu zanedbání povinné výživy, je nutné uvést jeho zákonnou definici, systematicky zařadit tento trestný čin v současné právní úpravě, zmínit další související právní předpisy a definovat vztah mezi nimi.

2.1. Zákonná definice trestného činu zanedbání povinné výživy

Trestný čin zanedbání povinné výživy upravuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o přečin, který je definován ustanovením § 196 TZ v následujícím znění:

§ 196

Zanedbání povinné výživy

- (1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*
- (2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.*

K problematice trestného činu zanedbání povinné výživy zmiňuje zákon č. 40/2009 Sb., další dva paragrafy, konkrétně § 196a a § 197. Jedná se o zvláštní ustanovení, která lze aplikovat pouze v souvislosti s ustanovením § 196 TZ.

Zvláštnímu ustanovení o trestání (§ 196a TZ) a zvláštnímu ustanovení o účinné lítosti (§ 197 TZ) bude věnována pozornost níže v samostatných kapitolách.

2.2. Systematické zařazení v trestním zákoníku

Trestný čin zanedbání povinné výživy je zařazen do skupiny trestných činů proti rodině a dětem. Tuto skupinu trestných činů upravuje trestní zákoník v hlavě IV. zvláštní části. Hlava IV. není členěna na díly a nachází se za trestněprávní úpravou ochrany lidského života a zdraví, tělesné integrity, osobních svobod, nedotknutelnosti a důstojnosti. Z tohoto zařazení vyplývá, že rodina je z hlediska ochrany velmi významným zájmem.

Ochranu rodiny a dětí poskytují nejen trestněprávní předpisy. Ochrana je zaručena rovněž na ústavněprávní úrovni. Čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) stanoví: *Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*¹² Dále se k dané problematice vztahuje čl. 32 odst. 4 Listiny, který uvádí: *Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*¹³ Ochrana rodiny a dětí je dále zaručena celou řadou mezinárodních závazných dokumentů,¹⁴ dokládajících její význam a nutnost její ochrany.¹⁵

Přestože Listina základních práv a svobod s pojmem rodina pracuje, zákonnou definici rodiny v českém právním řádu nenalezneme. Pojem *rodina* je definována pouze v některých zvláštních zákonech, a to vždy pouze pro účely daného zákona.¹⁶ Naproti tomu pojem *dítě* je definován přímo v trestním zákoníku, konkrétně v ustanovení § 126, který říká: *Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*¹⁷ V kontextu trestného činu zanedbání povinné výživy však není tato definice relevantní.

2.3. Kategorizace trestného činu zanedbání povinné výživy

Vedle výše uvedeného zařazení trestného činu do konkrétní hlavy trestního zákoníku, lze trestné činy v rámci trestního práva rozdělit dle různých hledisek.

¹² čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 62/1998 Sb.

¹³ čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 62/1998 Sb.

¹⁴ Např. Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva o právech dítěte

¹⁵ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*, Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-380-3. s. 625

¹⁶ Např. § 7 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

¹⁷ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Prvním kritériem, které lze pro třídění trestných činů využít, je závažnost trestného činu. České trestní právo zná od 1. ledna 2010 dvě kategorie soudně trestných deliktů, a to přečiny a zločiny (§ 14 tr. zák.). Hovoříme o bipartici trestných činů.¹⁸ Přečiny definuje trestní zákoník pozitivně jako všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.¹⁹ Zločiny jsou pak vymezeny negativně, a sice jsou to všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Dle definice přečinu v § 14 odst. 2 TZ je trestný čin zanedbání povinné výživy ve všech svých odstavcích přečinem.

Dalším hlediskem pro třídění trestných činů je zavinění. Trestní zákoník rozlišuje dvě formy zavinění, a to zavinění úmyslné (§ 15 TZ) a nedbalostní (§ 16 TZ). Z hlediska zavinění lze trestný čin zanedbání povinné výživy spáchat v obou zmíněných formách.

Dále třídíme trestné činy dle způsobu jednání, a to na trestné činy spáchané konáním (komisivní TČ) a trestné činy spáchané opomenutím (omisivní TČ). Trestný čin zanedbání povinné výživy je možné spáchat jednak opomenutím v případě dle § 196 odst. 1 TZ, kdy pachatel neplní svou zákonnou povinnost vyživovat, dále pak také konáním v případě skutkové podstaty dle § 196 odst. 2 TZ. V tomto případě pachatel nejenže neplní svoji zákonnou povinnost vyživovat, ale zároveň se aktivně podílí na tom, aby se této povinnosti vyhnul či ji zmařil.

Trestné činy lze dále dělit dle druhu následku, který vyvolávají, a to na trestné činy poruchové (následkem je porucha) a ohrožovací (následkem je nebezpečí vzniku poruchy). Z tohoto hlediska řadíme trestný čin zanedbání povinné výživy k trestným činům ohrožovacím. K dokonání TČ zanedbání povinné výživy dojde již tehdy, kdy je výživa oprávněné osoby „pouze“ ohrožena, byť k faktickému ohrožení nedojde.

V neposlední řadě lze trestné činy dělit dle časové hlediska na trestné činy hromadné, trvajících a pokračování v trestném činu. Z tohoto hlediska není zařazení trestného činu zanedbání povinné výživy již tak jednoznačné. K naplnění skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ je nutné dlouhodobé neplnění či vyhýbání se vyživovací povinnosti. Do přijetí zákona č. 40/2009 Sb. byla tato doba určena pouze soudní praxí, která

¹⁸ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 150

¹⁹ Tamtéž. s. 150

za ni zpravidla považovala dobu šesti měsíců. Avšak trestní odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy mohlo být dosaženo v závislosti na okolnostech případu i při době kratší.²⁰ Současný trestní zákoník na rozdíl od předchozí právní úpravy nově vymezil *dobu delší než čtyři měsíce* jako hranici trestní odpovědnosti, která doposud takto, jako znak skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy určena nebyla.²¹ Tato doba byla stanovena především na základě zjištění, že nehrazení výživného po dobu delší než čtyři měsíce již může mít negativní vliv na osobu oprávněnou.

Většina odborné veřejnosti se přiklání k tomu, že trestný čin zanedbání povinné výživy je trestným činem trvajícím, který trvá nepřetržitě po dobu, po kterou je udržován protiprávní stav.²² Trestný čin zanedbání povinné výživy trvá po dobu, po kterou pachatel úmyslně či z nedbalosti udržuje protiprávní stav, který dříve sám vyvolal (nejméně však po dobu delší než čtyři měsíce).²³ Pachatel svým neplněním tento protiprávní stav nadále udržuje a závažnost jeho jednání se zvětšuje tím více, čím déle čin trvá. Tento názor je možné podložit například rozhodnutím Nejvyššího soudu z roku 1968.²⁴ Objevuje se však také názor, že jde o pokračující trestný čin s prvky trestného činu hromadného. Tento názor vychází ze skutečnosti, že se vyžaduje neplnění čtyř vyživovacích dávek, tedy pachatel musí nejméně čtyřikrát opakovat stejnou skutkovou podstatu.

S trestným činem zanedbání povinné výživy souvisí kromě doby, po kterou není vyživovací povinnost plněna, také otázka místa spáchání trestného činu. Z tohoto hlediska je trestný čin zanedbání povinné výživy řazen k tzv. distančním deliktům. To znamená, že místo spáchání trestného činu není shodné s místem, kde došlo k následku tohoto jednání. Avšak z hlediska místní příslušnosti soudu je místem spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy jednak místo, kde měl pachatel pobyt v čase neplnění vyživovací povinnosti a stejně tak i místo, kde měla pobyt osoba oprávněná, u které byla výživa ohrožena.²⁵

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 1. 1992, sp. zn. 6 Tz 193/91 [dostupné v systému beck-online]

²¹ ŠÁMAL, Pavel. a kol.: *Trestní zákoník, edice velké komentáře*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 1917

²² Tamtéž. s. 1920

²³ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. Wolters Kluwer [cit. 2021-9-10]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 5. 1966, sp. zn. 6 Tz 18/68 [dostupné v systému beck-online]

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 5. 1971, sp. zn. Ntdf 53/71 [dostupné v systému beck-online]

2.4. Související právní předpisy

Vzhledem k povaze trestného činu zanedbání povinné výživy je v této kapitole nutné zmínit především provázanost s právem občanským. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“) se věnuje problematice rodinného práva ve své druhé části. Rodičům a dětem patří oddíl třetí, konkrétně ustanovení § 910 a následující upravují vyživovací povinnost a výživné mezi rodiči a dětmi. Občanský zákoník nabytím účinnosti, dnem 1. ledna 2014, nahradil zákon o rodině č. 94/1963 Sb. (dále jen „ZOR“) a současně tak představuje nejdůležitější pramen práva rodinného.

K souvisejícím předpisům patří také zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o registrovaném partnerství“ či „ZRP“), který upravuje vyživovací povinnosti mezi registrovanými partnery. Nutno zmínit, že pouze tato vyživovací povinnost není zařazena v občanském zákoníku a upravuje ji samostatný zákon.

Souvisejícím předpisem může být v případě vyživovací povinnosti (zejména rodičů k dětem) také zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním. Količní normy tohoto zákona upravují situace, kdy povinný nebo oprávněný není českým státním občanem, to znamená je zde přítomen mezinárodní prvek.

V oblasti mezinárodních vztahů existuje mnoho souvisejících právních předpisů. Příkladem lze uvést sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 209/1993 Sb., o Smlouvě mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech. Smlouva upravuje například platnost listin, doručování písemností, provádění důkazů či osvobození od zálohy na náklady řízení.

3. Obligatorní znaky trestného činu zanedbání povinné výživy

Obligatorními znaky (skupinami znaků) skutkové podstaty trestného činu jsou objekt, objektivní stránka, pachatel a subjektivní stránka. Tyto znaky existují u každé skutkové podstaty trestného činu, i když nejsou vždy výslovně vyjádřeny v dispozici. Nemá-li čin všechny tyto znaky, není tu ani skutková podstata trestného činu.²⁶ Níže bude věnována samostatná kapitola každému z obligatorních znaků trestného činu.

3.1. Objekt trestného činu

Objekt trestného činu, jak je již výše zmíněno, zařídíme k obligatorním znakům skutkové podstaty trestného činu. Jedná se o určité společenské vztahy, zájmy a hodnoty, případně o soubor těchto vztahů, které jsou chráněny trestním zákonem. Ve většině případů objekt nebývá vyjádřen v zákoně a je nutné jej dovozovat výkladem.

Objektem trestného činu zanedbání povinné výživy je nárok na výživu vyplývající z občanského zákoníku, který obsahuje několik povinností vyživovat nebo zaopatřovat jiného (vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, mezi předky a potomky, mezi manžely, mezi rozvedenými manžely, výživné neprovdané matky), nejčastěji se však v praxi postihuje podle tohoto ustanovení neplnění vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem.²⁷

3.1.1. Vyživovací povinnost a výživné

Pojmy vyživovací povinnosti ani výživného nejsou v zákoně výslovně definovány. Vyživovací povinností zákon rozumí vyživovací vztah mezi oprávněným subjektem a subjektem povinným. Vzniká mezi zákonem taxativně vymezenými subjekty, nicméně v souladu se zásadou autonomie vůle je možné ji založit také smluvně i v případech, kdy tak zákon nestanoví.²⁸

Předmětem vyživovací povinnosti je pak plnění dávek výživného. Pokud jde o obsah výživného, je možné ho vymežit jako právní vztah mezi subjekty rodinněprávního vztahu, jehož obsahem jsou vzájemná práva a povinnosti těchto subjektů navzájem, zejména povinnost osoby

²⁶ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 171

²⁷ Tamtéž. s. 629

²⁸ ŠMÍD, Ondřej. DEMJANOVÁ, Radka a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3. s. 132

k výživě povinné vyživovat určitou osobu (poskytovat dávku výživného) a jí odpovídající právo osoby oprávněné na plnění výživného (poskytování dávek výživného).²⁹

Dovozujeme tedy, že výživným je zabezpečování a úhrada odůvodněných potřeb oprávněné fyzické osoby. Nejedná se pouze o zabezpečení výživy ve vlastním slova smyslu, ale také o uspokojování ostatních hmotných a kulturních potřeb oprávněného. Výživné lze poskytovat v pravidelně opakujících se peněžních dávkách, ale může být poskytováno také jako naturální plnění (např. bydlení, ošacení apod.). To dokládá také rozhodnutí Nejvyššího soudu,³⁰ které uvádí, že zanedbáním povinné výživy se rozumí nejen neplnění výživného poskytovaného v penězích, ale i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě.

3.1.2. Vznik, trvání a zánik vyživovací povinnosti

Vznik nároku na výživné (vznik výživného) je ztotožněn se vznikem vyživovacího vztahu, tzn. vyživovací povinnosti povinného subjektu a jí odpovídajícímu právu výživné oprávněným subjektem požadovat. Vyživovací povinnost vzniká povinnému subjektu rodinněprávního vztahu ze zákona, a to za předpokladu, že jsou splněny zákonem stanovené podmínky jejího vzniku.³¹

Podmínky vzniku výživného lze dělit na podmínky pozitivní, mezi které řadíme existenci zákonem stanoveného rodinněprávního poměru, mezi jehož subjekty vyživovací vztah vzniká (to neplatí u vyživovací povinnosti mezi manžely a výživného a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce), a podmínky negativní. Jediným negativním kritériem, po jehož naplnění vyživovací povinnost nevznikne (zejména u výživného mezi ostatními příbuznými nebo v případě, kdy má dojít k jejímu obnovení), nebo právě naopak zanikne, je soulad výživného s dobrými mravy.³²

Co se týče trvání výživného (vyživovacího vztahu), trvá po dobu, po kterou jsou splněny výše uvedené podmínky jeho vzniku. Pozornost je tedy věnována jednak odkázanosti na výživu, tedy

²⁹ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 27

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 3. 1981, sp.zn. 11 Tz 9/81 [dostupné v systému beck-online]

³¹ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 29

³² Tamtéž. s. 33

schopnosti sám se živit, a dále je nutné zohlednit podmínku dobrých mravů. V případě, že nebude jedna z těchto podmínek naplněna, vyživovací vztah zaniká. Nejčastějším důvodem pro zánik vyživovací povinnosti je tak okamžik, kdy je oprávněná osoba schopna sama se živit. Důvodem pro zánik vyživovacího vztahu je také smrt některého z jeho subjektů. V případě vyživovací povinnosti předků dítěte dochází k zániku vyživovací povinnosti v okamžiku, kdy je rodič dítěte opět schopen plnit vyživovací povinnost v plném rozsahu.

3.1.3. Druhy vyživovací povinnosti

Na úvod této problematiky je nutné zdůraznit, že v českém právním řádu existuje několik druhů vyživovacích povinností. Povinnost vyživovací a zaopatřovací vyplývá z předpisů rodinného práva. Do přijetí současného občanského zákoníku byla tato problematika upravena zákonem č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. Současný občanský zákoník rozeznává následující druhy vyživovacích povinností:

- vyživovací povinnost mezi manžely (§ 697 OZ)
- vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely (§ 760 an. OZ)
- vyživovací povinnost mezi osvojitelem a osvojencem (§ 829, 832, 853 OZ)
- vyživovací povinnost mezi předky a potomky (§ 910 OZ)
- vyživovací povinnost rodičů k dětem (§ 915 an. OZ)
- vyživovací povinnost dětí vůči rodičům (§ 915 odst. 2 OZ)
- vyživovací povinnost a úhrada některých nákladů neprovdané matce a těhotné ženě (§ 920 OZ)

Vyjma občanského zákoníku upravuje vyživovací povinnost také zákon o registrovaném partnerství, a to konkrétně:

- vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery (§ 10 a 12 ZRP)
- vyživovací povinnost mezi bývalými registrovanými partnery (§ 11 a 12 ZRP)

Ve smyslu ustanovení § 196 TZ je trestním právem poskytována ochrana všem výše uvedeným druhům vyživovacích povinností. Nejčastěji je však toto ustanovení aplikováno v případě neplnění vyživovací povinnosti rodičů vůči nezletilým dětem. Následující kapitoly proto budou věnovány především této problematice.

3.1.4. Vyživovací povinnost rodičů k dětem

Dle výše uvedeného výčtu je vyživovací povinnost rodičů k dětem jednou z vyživovacích povinností, kterou upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Většina ustanovení upravujících vyživovací povinnost k dětem je kogentního charakteru, tedy nelze je upravit odlišně od zákonného znění. Předmětem vyživovací povinnosti je plnění dávek výživného, a to jak na nezletilé, tak zletilé dítě. Hmotněprávní úprava výživného v těchto dvou případech je téměř totožná; pokud jde o výživné k nezletilému dítěti, to obsahuje specifika především v právu procesním. Řízení o vyživovací povinnosti k nezletilým dětem je upraveno jako tzv. řízení nesporné v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a to v rámci řízení ve věci péče soudu o nezletilé, kdežto řízení o vyživovací povinnosti k již zletilému dítěti se řídí zákonem č. 99/1963 Sb., občanským soudním řádem, a jedná se o řízení sporné.³³

Hmotně právní úprava výživného pro nezletilé a již zletilé dítě je, jak již bylo výše zmíněno, téměř totožná. Rozdíly však můžeme spatřovat například u nenávratnosti spotřebovaného výživného. Pokud dojde ke zrušení nebo snížení výživného za minulou dobu pro nezletilé dítě, které nenabývalo plné svéprávnosti, spotřebované výživné se nevrací,³⁴ toto však neplatí u dítěte již zletilého. Dalším rozdílem je pak zákaz započtení pohledávek proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný.³⁵

3.1.5. Vznik a zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem

Ustanovení občanského zákoníku se výslovně nezmiňují o vzniku vyživovací povinnosti. Protože se ale jedná o vyživovací povinnost rodičů k dětem, je zřejmé, že tato vzniká pro matku narozením dítěte, u otce potom uplatněním jedné ze zákonných domněnek otcovství, tedy vznikem rodičovského vztahu.³⁶ Vyživovací povinnost rovněž vzniká právní mocí rozhodnutí o osvojení nezletilého dítěte, neboť osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojenecem takový právní poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi.³⁷ Ke vzniku vyživovací povinnosti tedy není potřebná

³³ ŠMÍD, Ondřej. DEMJANOVÁ, Radka a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3. s. 135

³⁴ § 923 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁵ § 1991 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁶ ŠMÍD, Ondřej. DEMJANOVÁ, Radka a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3. s. 139

³⁷ § 832 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

žádná další právní skutečnost, ale je založena přímo zákonem, vznikem příbuzenství v přímé linii v prvním stupni a splněním zákonných předpokladů.³⁸

Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti pak trvá po celou dobu, kdy dítě není schopno se samo žít.³⁹ Pojem „*schopnost dítěte samotného se žít*“ je velmi abstraktní a soudy ho vykládají individuálně v každém případě. Ve společnosti se pak často objevuje názor, že vyživovací povinnost zaniká v okamžiku, kdy dítě dosáhne věku 18 nebo 26 let. V této souvislosti je nutné zmínit, že dosažením zletilosti a plné svéprávnosti, tedy dosažením určité věkové hranice, nezaniká vyživovací povinnost rodičů k dětem. Vyživovací povinnost může tedy zaniknout i před dosažením zletilosti, anebo naopak může trvat po celý život dítěte (např. z důvodu invalidity). Opačný přístup můžeme vidět v anglické úpravě. Child support act z roku 1991⁴⁰ stanoví, že vyživovací povinnost k dítěti trvá do 16 let jeho věku, a dále pak ke komukoli pod 20 let, kdo studuje v prezenční formě studia, nebo se vyučuje k budoucímu povolání. To znamená, že v Anglii je vyživovací povinnost omezena věkovou hranicí a je (na rozdíl od české právní úpravy) přesně stanoveno, kdy končí.

Vyživovací povinnost stojí mimo rodičovskou odpovědnost a rodiče nejsou této povinnosti zproštěni ani v případě, kdy je jejich rodičovská odpovědnost k dítěti omezena nebo je-li rodič rodičovské odpovědnosti zbaven. V této souvislosti je však nutné zmínit důležitou vlastnost vyživovací povinnosti – tzv. elasticita vyživovací povinnosti. Znamená to, že vyživovací povinnost může na krátkou dobu zaniknout a poté se znovu obnovit. Příkladem lze uvést situaci, kdy dítě, které bylo schopno se samo žít, je vzhledem k nedostatkům v jeho chování zařazeno do výchovného zařízení, čímž dojde k obnovení vyživovací povinnosti rodiče. Elasticita vyživovací povinnosti musí být posuzována vždy vzhledem ke konkrétním okolnostem.

O zániku vyživovací povinnosti obecně již byla zmínka výše. Vyživovací povinnost rodiče k dítěti zaniká nejčastěji okamžikem, kdy je dítě schopno samo se žít. Vyživovací povinnost zaniká dále dle § 2 odst. 3 OZ v případě, že se dostane do nesouladu s dobrými mravy, ačkoli uvedené již není výslovně stanoveno přímo mezi ustanoveními vyživovací povinnosti, jako

³⁸ ŠMÍD, Ondřej. DEMJANOVÁ, Radka a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3. s. 139

³⁹ § 911 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁴⁰ Child support act z roku 1991, [online]. dostupné z <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/48/enacted>

tomu bylo dřív v § 96 odst. 2 ZOR.⁴¹ Dalším důvodem pro zánik vyživovací povinnosti rodiče k dítěti je smrt povinného nebo oprávněného. V tomto případě vyživovací povinnost zaniká bez možnosti jejího obnovení a vzhledem k tomu, že se jedná o právo osobní povahy, tak toto nepřechází na dědice. Vyživovací povinnost zaniká také pravomocným rozsudkem o popření otcovství k dítěti.

3.1.6. Rozsah výživného rodičů k dětem

Poté, co je zjištěna existence vyživovací povinnosti, je nutné určit její rozsah. Česká právní úprava nepoužívá objektivizaci výživného. Neexistují tedy žádné pevně stanovené hranice, vzorce nebo tabulky, podle kterých je nutné se řídit při určení rozsahu výživného. Posouzení návrhu co do určení výše výživného je věcí volné úvahy soudu.⁴² To však neznamená, že soudce může rozhodnout naprosto libovolně. Soudce je při stanovení rozsahu výživného omezen principem spravedlivého procesu, kdy je povinen své rozhodnutí řádně odůvodnit.

Od května roku 2010 je pro soudy v České republice (dále také „ČR“) k dispozici doporučující tabulka⁴³ pro stanovení výše výživného. Tabulka vypracována expertní skupinou Ministerstva spravedlnosti ČR má pouze orientační charakter a byla přijata ve snaze sjednotit rozhodovací praxi jednotlivých soudů. Konečné rozhodnutí o stanovení výše výživného je tedy vždy vydáno na základě volného hodnocení soudu, kdy soud určuje rozsah na základě specifických okolností každého případu.

Kategorie	Věk dítěte	Procentuální rozmezí
1.	0-5 let	11–15 %
2.	6-9 let	13–17 %
3.	10–14 let	15–19 %
4.	15–17 let	16–22 %
5.	18 a více let	19–25 %

Tabulka: Doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezaopatřené děti

⁴¹ ŠMÍD, Ondřej. DEMJANOVÁ, Radka a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3. s. 145

⁴² Tamtéž. s. 147

⁴³ *Ministerstvo spravedlnosti ČR*. Analýza využívání tzv. doporučující tabulky k určování výživného [online]. citace [3. 9. 2021]. Dostupné z <https://justice.cz/web/msp?clanek=opatrovnicka-agenda>

Rozsah vyživovací povinnosti rodičů ke zletilým i nezletilým dětem je upraven v § 913 odst. 1 OZ. Toto ustanovení stanoví zákonná kritéria, podle kterých se soud musí řídit při určení výše vyživovací povinnosti. Jedná se o schopnosti, možnosti a majetkové poměry na straně rodiče a o odůvodněné potřeby na straně dítěte (oprávněného), a jeho majetkové poměry, což jsou kritéria obecná, stejná pro všechny druhy vyživovacích povinností, přičemž dítě má dle § 915 OZ právo na zásadně shodnou životní úroveň jako rodiče.⁴⁴

Výživné může být určeno dvěma způsoby, a to v případě nezletilého dítěte dohodou rodičů, kterou schvaluje soud, nebo rozhodnutím soudu. V případě zletilého dítěte je možná dohoda mezi dítětem a povinným rodičem, kdy tato dohoda může být schválena v řízení jako smír. Pokud nedojde k uzavření dohody, je nutné, aby soud vydal autoritativní rozhodnutí.

Výživné se plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu. To platí pouze tehdy pokud soud nerozhodl jinak, anebo se osoba výživou povinná nedohodla s osobou oprávněnou jinak.⁴⁵

3.2. Objektivní stránka trestného činu

Objektivní stránka trestného činu (dále také „TČ“) je jedním z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu. Znaky objektivní stránky trestného činu lze rozdělit na znaky obligatorní a fakultativní. Obligatorními znaky objektivní stránky TČ jsou jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi. Chybí-li některý z obligatorních znaků objektivní stránky trestného činu, není objektivní stránka trestného činu naplněna, není tudíž naplněna ani skutková podstata trestného činu, a tedy ani nenastává trestní odpovědnost. Pachatel je beztrestný z důvodu chybějících znaků objektivní stránky trestného činu.⁴⁶

Naproti tomu se fakultativní znaky objektivní stránky TČ nemusí nacházet ve všech skutkových podstatách trestných činů. K fakultativním znakům řadíme například místo a čas jednání, dobu spáchání TČ (např. při porodu nebo bezprostředně po něm v § 142 TZ), hmotný předmět útoku (např. dítě v § 201), místo trestného činu a další. V případě TČ zanedbání povinné výživy lze

⁴⁴ ŠMÍD, Ondřej. DEMJANOVÁ, Radka a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3. s. 148

⁴⁵ § 921 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s 185

uvést jako fakultativní znak objektivní stránky trestného činu hmotný předmět útoku. Hmotným předmětem útoku je v tomto případě osoba nebo osoby, ke kterým má pachatel zákonnou alimentární povinnost. V praxi se nejčastěji jedná o nezletilé děti pachatele.

3.2.1. Jednání

Jednáním ve smyslu trestního práva je projev vůle ve vnějším světě. Jednání se skládá ze dvou složek. První složkou je složka psychická (vůle). Vůle řídí veškerý pohyb nebo zdržení se pohybu, tedy trestný čin lze spáchat jak konáním, tak opomenutím. Z tohoto hlediska, jak již bylo uvedeno v kapitole druhé, dělíme trestné činy na komisivní, které lze spáchat pouze konáním, a trestné činy omisivní. Druhou složkou jednání je složka fyzická (projev vůle). Projev vůle musí být učiněn navenek, z čehož plyne, že trestný čin nelze spáchat pouhou myšlenkou. Důležitým znakem projevu vůle je, že se musí jednat o pachatelovu vůli, nikoli vůli někoho jiného. Jednáním tedy není pohyb, který je vynucen vnější silou. Projevem vůle dále nejsou reflexní pohyby, pohyby vyvolané křečmi, pohyby v bezvědomí, to znamená pohyby, které nejsou ovládány vůlí.⁴⁷ Pokud některá z výše uvedených složek jednání chybí, nejedná se o jednání ve smyslu trestního práva.

Trestný čin zanedbání povinné výživy je možné dle trestního zákoníku spáchat ve dvou formách. Ustanovení § 196 TZ uvádí dvě samostatná odlišná jednání ve dvou základních skutkových podstatách. První skutkovou podstatu popisuje odstavec 1 zmíněného ustanovení, tedy že pachatel neplní svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce. Z dikce zákona vyplývají dvě podmínky pro naplnění skutkové podstaty. První podmínkou je nekonání povinného tam, kde však je vyžadována aktivita plnění. Jedná se tedy o omisivní trestný čin. Neplněním vyživovací povinnosti se rozumí situace, kdy osoba oprávněná nedostane vše, co je obsahem vyživovací povinnosti. K prokazování trestného činu zanedbání povinné výživy se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu, kde uvádí, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny posuzovat, do jaké míry a v jaké výši byl povinný schopen platit výživné.⁴⁸ V případě částečného plnění pak existují dva rozdílné pohledy. Pohled trestněprávní říká, že o neplnění vyživovací povinnosti půjde i tehdy, když se neplní v povinném rozsahu, tj. povinný odvádí například nižší peněžité dávky výživného, než které byly stanoveny nebo

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 186

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. II. ÚS 187/02 [dostupné v systému beck-online]

jsou přiměřené, anebo když neplní jednotlivé dávky.⁴⁹ Naopak z pohledu občanskoprávního je podmínky neplnění dosaženo tehdy, pokud povinný rodič neposílá výživné vůbec. V takovém případě se tedy osoba povinná plněním, byť i částečným, zbavuje trestní odpovědnosti.⁵⁰ Druhou podmínkou pro naplnění skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 TZ je doba nejméně čtyř měsíců, souvisle po sobě následujících, po kterou není vyživovací povinnost plněna.

Druhou základní skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy uvádí ustanovení § 196 odst. 2 TZ. Jde o úmyslné vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti. Pachatel v tomto případě nejenže svoji vyživovací povinnost neplní, ale zároveň se jí záměrně vyhýbá a činí aktivně vše proto, aby se jí vyhnul či ji minimálně oddálil. Příkladem takového jednání je změna zaměstnání bez vážného důvodu, čímž dojde ke snížení finančního ohodnocení nebo osoba nezaměstnaná odmítne práci jí nabízenou Úřadem práce. Dalším případem, který může vést k trestnímu stíhání, je situace, kdy odsouzený ve výkonu trestu odmítá pracovat, ačkoli je mu práce nabízena. V odstavci dva tedy hovoříme o komisivním trestném činu. Stejně jako v odstavci prvním musí být naplněna podmínka neplnění po dobu čtyř měsíců.

Nejpřísněji bude pachatel za trestný čin zanedbání povinné výživy potrestán v případě odsouzení dle § 196 odst. 3 TZ. Kvalifikovaná skutková podstata (protiprávní jednání, které je trestáno přísněji) nastupuje v případě, kdy pachatel opětovně stojí před soudem za stejný skutek, anebo když neplacením výživného vystaví oprávněného nebezpečí nouze. Samotná nouze není zapotřebí, zcela postačí hrozba nebezpečí.⁵¹

Pro trestní právo je dle výše uvedeného důležité stanovení doby, po jakou nebyla vyživovací povinnost plněna. Výše vyživovací povinnosti nebo kolik dluží osoba povinná osobě oprávněné nejsou z hlediska trestního práva relevantní. Ve smyslu § 9 odst. 1 TŘ je trestní soud oprávněn otázkou, zda obviněný měl vůbec reálnou možnost v rozhodném období plnit svou zákonnou vyživovací povinnost, posuzovat samostatně jako otázku předběžnou. Trestní soud tedy není vázán rozhodnutím občanskoprávního soudu a rozsah vyživovací povinnosti jím stanovený je možné brát v trestním řízení pouze jako listinný důkaz. V praxi tak mohou nastat situace, kdy

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 631

⁵⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela: *Rodina a výživné*. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-84-4. s. 102

⁵¹ Tamtéž. s. 102

se výživné určené v trestním řízení bude lišit od výživného stanoveného občanskoprávním soudem. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu⁵² vyplývá, že trestní soud se může od rozhodnutí občanskoprávního soudu odchýlit pouze v odůvodněných případech, a to i přesto že soud rozhodující v trestním řízení není vázán rozhodnutím soudu občanského a musí sám vyhodnotit otázku, zda je obviněný schopen plnit svou vyživovací povinnost. Z rozhodnutí dále vyplývá, že je nutné, aby trestní soud provedl též důkaz spisem, ze kterého vycházel při svém rozhodnutí soud občanskoprávní, vypořádal se s důkazy, které byly podkladem soudu občanskoprávního pro jeho rozhodnutí a případný svůj odlišný závěr náležitě odůvodnil. Co soud v trestním řízení však neposuzuje samostatně, to je například rozhodnutí civilního soudu o tom, že obviněný je otcem dítěte, neboť to je otázka týkající se osobního stavu, kterou je soud v trestním řízení vázán (§ 9 odst. 1 trestního řádu).⁵³

Trestní odpovědnost dle § 196 TZ nevyklučuje ani skutečnost, že osobě povinné nebylo známo místo pobytu osoby, které má platit výživné. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 16/1996 Sb. rozh.⁵⁴ vyplývá, že plnění vyživovací povinnosti nespočívá pouze v samotném placení výživného, ale na osobě povinné je také zjistit si z vlastní iniciativy, kde se osoba oprávněná zdržuje. Pokud je vzhledem k okolnostem toto zjištění pro osobou povinnou dostupné, není pak v tomto případě zbavena trestní odpovědnosti.

Důvodem pro vyloučení trestní odpovědnosti za TČ zanedbání povinné výživy není ani dohoda o neplacení výživného uzavřená mezi rodiči. Nárok na výživné je právem dítěte, nikoli jednoho z rodičů, proto se ho rodič nemůže účinně vzdát. I přes uzavřenou dohodu se tedy rodič dopouští trestného činu zanedbání povinné výživy. Dohoda může mít však význam v otázce posouzení, zda z hlediska subjektivní stránky byl trestný čin spáchán úmyslně či z nedbalosti.⁵⁵

Dle výše uvedeného je zřejmé, že trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 TZ a § 196 odst. 2 TZ nelze spáchat v jednočinném souběhu. Vícečinný souběh uvedených skutkových podstat je možný, neboť pachatel nejprve po určitou dobu výživné neplní z nedbalosti a následně se úmyslně vyhýbá plnění vyživovací povinnosti. Jestliže pachatel

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 8 Tdo 624/2011 [dostupné v systému beck-online]

⁵³ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 166

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 11. 1995, sp. zn. 2 Tzn 6/95 [dostupné v systému beck-online]

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1281/2003 [dostupné v systému beck-online]

neplní svou vyživovací povinnost k více dětem, je pro posouzení, zda jde o jeden trestný čin nebo více trestných činů, rozhodující počet výchovných prostředí, ve kterých se tyto děti nacházejí.⁵⁶ Tedy pokud bude mít pachatel vyživovací povinnost ke dvěma dětem nacházejících se ve výchově a výživě jedné matky, půjde o jeden trestný čin, nacházelo-li by se však jedno z dětí v jiném výchovném prostředí (typicky u jiného rodiče, v pěstounské péči či ústavu), jednalo by se o dva trestné činy.

3.2.2. Následek trestného činu

Jak již bylo zmíněno na začátku kapitoly, obligatorním znakem charakterizujícím objektivní stránku TČ je také následek trestného činu. Následkem rozumíme porušení nebo ohrožení hodnot, které jsou objektem trestného činu. Z hlediska následku rozlišujeme trestné činy poruchové, kdy je k dokonání trestného činu nutná skutečná porucha na objektu TČ, a trestné činy ohrožovací, tedy trestný čin je dokonán v okamžiku pouhého ohrožení objektu.

V případě skutkových podstat dle § 196 odst. 1 TZ a § 196 odst. 2 TZ je následkem trestného činu zanedbání povinné výživy ohrožení či porušení zákonného nároku oprávněného na výživu.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby se vztahují k oběma skutkovým podstatám zanedbání povinné výživy a spočívají v tom, že pachatel vydal činem oprávněnou osobu v nebezpečí nouze.⁵⁷ Následkem u § 196 odst. 3 TZ je tedy uvedení osoby oprávněné v nebezpečí nouze, kterou zapříčinil pachatel jednáním uvedeným v odstavcích 1 a 2. Rozdíl tedy není v jednání, ale pouze v následku, který bývá označován jako těžký. Stav nouze byl definován judikaturou jako nedostatek základních prostředků potřebných pro život.⁵⁸ Současně z rozhodnutí vyplývá, že stav nouze je relativní. Vždy je nutné posuzovat tento stav ve vztahu k současné přiměřené životní úrovni občanů. Nouze se prokazuje například tím, že oprávněná osoba musí požádat o sociální dávky nebo ten, kdo o oprávněnou osobu pečuje, si musí přibrat další práci, aby byl schopen péči o oprávněnou osobu zabezpečovat.⁵⁹

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. a kol.: *Trestní zákoník, edice velké komentáře*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 1920

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 632

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 17. 6. 1986, sp. zn. 7 Tz 36/86 [dostupné v systému beck-online]

⁵⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela: *Rodina a výživné*. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-84-4. s. 102

Ve všech uvedených případech bude k dokonání trestného činu postačovat pouhé ohrožení objektu trestného činu, neboť se jedná o trestný čin ohrožovací. Skutková podstata bude naplněna tedy i tehdy, pokud ke skutečnému porušení vůbec nedojde.

3.2.3. Příčinný vztah mezi jednáním a následkem

Obligatorním znakem skutkové podstaty každého trestného činu je příčinný vztah mezi jednáním a následkem TČ. Pachatel může být trestně odpovědný jen tehdy, pokud svým jednáním následek skutečně způsobil. Chybí-li příčinný vztah, nenastane trestní odpovědnost.⁶⁰ Určit příčinný vztah u trestného činu zanedbání povinné výživy není zpravidla složité, neboť zde existuje jednání pachatele, které spočívá v neplnění zákonné vyživovací povinnosti a tomu odpovídající následek, tedy že osoba oprávněná výživné neobdrží. Může však nastat situace, kdy pachatel svoji povinnost plní, a přesto dojde k tomu, že se výživné k oprávněné osobě nedostane. V této situaci se nemůže jednat o příčinný vztah mezi jednáním a následkem, který vyžaduje zákon pro vznik trestní odpovědnosti za TČ zanedbání povinné výživy.

3.3. Subjekt trestného činu

Dalším obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu je pachatel trestného činu. V obecném slova smyslu je pachatelem trestného činu osoba (fyzická nebo právnická), která spáchala trestný čin. Ve speciálním, užším slova smyslu, je pachatelem trestného činu pouze trestně odpovědná osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu.⁶¹ Zákonnou definicí pachatele uvádí trestní zákoník v ustanovení § 22 odst. 1, tedy že *pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná*. Tato uvedená definice není zcela přesná, neboť pachatelem není pouze ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty TČ, ale musí se jednat o osobu fyzickou, která musí zároveň naplňovat obecné znaky trestného činu, kterými jsou věk, přičetnost a rozumová a mravní vyspělost u mladistvého. Zároveň jednání, které osoba spáchala, musí být protiprávní.

Trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ se může dopustit pouze osoba fyzická. Ze zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim vyplývá,

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 199

⁶¹ Tamtéž. s. 206

že pachatelem nemůže být právnická osoba.⁶² Tento zákon udává taxativní výčet trestných činů, kterých se právnická osoba nemůže dopustit, kdy mezi nimi vyjmenovává také § 196 TZ.

Většinu trestných činů může spáchat jako pachatel kdokoli, kdo v době činu dovršil patnáct let a kdo je příčetný (resp. rozumově a mravně vyspělý, jde-li o mladistvého pachatele provinění). Trestní zákon to naznačuje ve zvláštní části slovem „kdo“. Některé trestné činy však tvoří výjimku. Jsou to ty trestné činy, které vyžadují zvláštní vlastnosti pachatele, nebo jeho zvláštní postavení či způsobilost (tzv. konkrétní subjekt, tzv. speciální subjekt). V tomto směru je tedy omezen okruh osob, které se mohou dopustit trestného činu.⁶³ Uvedenou výjimku tvoří právě trestný čin zanedbání povinné výživy u obou základních skutkových podstat. Pachatelem trestného činu zanedbání povinné výživy může být pouze ten, komu vyplývá ze zákona (nikoli z jiných skutečností) povinnost vyživovat nebo zaopatřovat. Typickým pachatelem tohoto trestného činu je rodič dítěte, který řádně neposkytuje stanovenou částku na výživu. Je nutno zmínit, že trestného činu se může dopustit také rodič, který má dítě ve své výchově, nicméně mu neposkytuje potřebnou výživu a zaopatření svou faktickou péčí, tedy mluvíme o naturální formě vyživovací povinnosti. Trestně odpovědný bude také ten rodič, který přijímané výživné nepoužije k zaopatření dítěte, ale pro potřeby své vlastní. Pachatelem však nemůže být pěstoun či opatrovník dítěte, neboť tyto náhradní formy péče o dítě nezabavují rodiče vyživovací povinnosti a ta tedy nepřechází na tyto osoby. U těchto i jiných osob pak přichází v úvahu pouze účastenství dle § 24 odst. 1 písm. b), c) TZ), tedy návod a pomoc.

Kromě výše uvedené povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat je další podmínkou trestní odpovědnosti pachatele věk a příčetnost. Počátek trestní odpovědnosti z hlediska věku jednajícího je v ČR spojen s dovršením 15. roku věku. Ustanovení § 25 TZ stanoví, že kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.⁶⁴ Osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok věku, ale zároveň nepřesáhla osmnáctý rok svého věku, je označována termínem mladistvý.⁶⁵ U mladistvých je pak nutno navíc zkoumat rozumovou a mravní vyspělost. Jedná se o schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání a ovládnout ho s ohledem na obvyklý vývoj mladistvých v konkrétním věku.

⁶² srov. § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁶³ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 209

⁶⁴ Tamtéž. s. 221

⁶⁵ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Co se týče přičetnosti jedná se rovněž o způsobilost rozpoznat protiprávnost svého jednání a ovládnout ho, avšak s ohledem na duševní schopnosti pachatele. Definici duševní poruchy uvádí trestní zákoník v ustanovení § 123, kdy samotná existence duševní poruchy nezbavuje pachatele trestní odpovědnosti. Je nutné, aby nedostatek schopnosti rozpoznávací nebo ovládací vyvolaný duševní poruchou existoval u osoby v době spáchání činu.

3.4. Subjektivní stránka trestného činu

Posledním, významným, obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu je subjektivní stránka trestného činu. Jedná se o soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu. Subjektivní stránka se skládá z jediného obligatorního znaku, kterým je zavinění. Zavinění se vyskytuje ve dvou formách – úmysl či nedbalost.

Fakultativně se u některých skutkových podstat mohou vyskytovat ještě jiné subjektivní znaky – pohnutka (motiv), cíl (záměr) pachatelova jednání. Fakultativní znaky subjektivní stránky trestného činu jsou nepovinné v tom smyslu, že se nemusí vyskytovat v každé skutkové podstatě. Vyžaduje-li však příslušná skutková podstata, aby trestný čin byl spáchán s určitou pohnutkou nebo záměrem, musí tento znak být v daném případě naplněn, aby byla naplněna subjektivní stránka trestného činu, a tedy i skutková podstata trestného činu.⁶⁶

3.4.1. Zavinění

Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění. Zavinění lze definovat jako psychický vztah člověka (pachatele) k jednání a následku trestného činu. Pro trestní právo však nejsou významné všechny aspekty lidské psychiky, ale pouze ty, které nejvýznamnějším způsobem vypovídají o vztahu pachatele k trestnému činu. Pojem zavinění dle § 15 a § 16 TZ tvoří dvě složky. První složkou je složka vědění, která zahrnuje vnímání a představu předmětů a jevů, které pachatel sice nemůže vnímat v daný okamžik, ale na základě dřívějšího vnímání či na základě znalostí a zkušeností si je pachatel uvědomuje v době spáchání trestného činu, a složka volní, která naopak vyjadřuje pachatelovo zaměření na porušení či ohrožení trestním právem chráněného statku. Volní složka zahrnuje chtění nebo srozumění.

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 230

Česká právní úprava je založena na bipartici zavinění, což znamená, že trestní právo rozlišuje pouze dvě formy zavinění, kterými jsou úmysl a nedbalost. Úmysl obsahuje obě výše zmíněné složky zavinění, zatímco u nedbalosti složka volní chybí. Trestný čin zanedbání povinné výživy lze spáchat v obou zmíněných formách. Skutková podstata dle § 196 odst. 1 TZ je naplněna v okamžiku, kdy osoba *neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce*. Ze zákonného znění tedy vyplývá, že k naplnění znaku TČ postačuje v tomto případě nedbalost. Zaviněně jedná pachatel také tehdy, kdy o existenci vyživovací povinnosti nevěděl, ale vědět o ní měl a mohl. V takovém případě se jedná o nevědomou nedbalost a pachatel se nemůže dovolávat toho, že tuto povinnost nezná, respektive může, avšak nebude se jednat o relevantní obhajobu, neboť v případě placení výživného se jedná o jeho zákonnou povinnost. V každém jednotlivém případě trestného činu podle § 196 odst. 1 je třeba se zabývat formou zavinění a v rozsudečném výroku (tzv. právní větě) výslovně uvést, zda se pachatel dopustil trestného činu úmyslně nebo z nedbalosti.⁶⁷ Úmyslnou formu zavinění vyžaduje § 196 odst. 2 TZ, kdy se pachatel *úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného*, taktéž po dobu delší než čtyři měsíce. V případě uvedení oprávněné osoby do nebezpečí nouze, jakožto okolnosti podmiňující vyšší trestní sazbu, postačí k jejímu naplnění nedbalostní zavinění dle § 17 písm. b) TZ.⁶⁸

Zavinění jako takové se musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, v případě trestného činu zanedbání povinné výživy tedy i *na normativní znak*, kterým je zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného.⁶⁹ Soud musí zkoumat, zda a do jaké míry povinný věděl o dané povinnosti. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR⁷⁰ vyplývá, že postačuje laická představa pachatele o existenci vyživovací povinnosti. Znak zavinění je tedy naplněn tehdy, pokud si byl pachatel vědom své povinnosti. Jakožto skutkový omyl se posoudí situace, kdy se pachatel v tomto znaku mýlí.

V praxi při obhajobě pachatele bývá často poukazováno na jeho nevědomost, tedy že pachatel o vyživovací povinnosti nevěděl a vědět o ní vzhledem ke svým poměrům nemohl. Tato tvrzení

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. a kol.: *Trestní zákoník, edice velké komentáře*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 1923

⁶⁸ CHVÁTALOVÁ, Petra. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Marie Vanduchová. s. 57

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. 5 Tz 26/76 [dostupné v systému beck-online]

⁷⁰ Tamtéž

bývají pak často vyvrácena. K vyvrácení slouží primárně existence občanskoprávního rozhodnutí, které určuje rozsah vyživovací povinnosti. Za takové situace je velmi nepravděpodobné, aby pachatel o své vyživovací povinnosti nevěděl. Ne vždy je ale vyživovací povinnost určena rozsudkem civilního soudu. Vyvrátit nevědomost pachatele bez existence občanskoprávního rozhodnutí je tedy složitější, nicméně ne nemožné. V takových případech bývá pachatel zpravidla upomínán oprávněným, případně jeho zákonným zástupcem. Je tedy vhodné, aby výzva osobě povinné byla doručena v každém případě v písemné formě, například prostřednictvím datové schránky či za využití poštovních služeb. Zároveň je nutno uvést, že pachatel se může aktivně zajímat o své povinnosti, kdy má možnost obrátit se na soud či jiný příslušný orgán za účelem získání informací. Může si tedy skutečnost o existenci vyživovací povinnosti sám zjistit.

4. Sankcionování zanedbání povinné výživy

Trestní právo se neomezuje pouze na výčet a vymezení trestných činů, ale stanoví i následky, které mají podle práva postihnout každého, kdo se takového činu dopustil.⁷¹ Následující kapitola se nejprve věnuje pojmu trest, jeho účelu, následně uvádí obecné zásady pro ukládání trestů a v neposlední řadě se zabývá jednotlivými tresty, které lze uložit za trestný čin zanedbání povinné výživy.

Trestními sankcemi jsou dle § 36 TZ tresty a ochranná opatření. V našem trestním právu je trest prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, kterou může pachateli trestného činu uložit jen soud na základě zákona (srov. § 37 odst. 1 TZ).⁷² Základním cílem trestu je ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachateli směřující k tomu, aby trestné činy nebyly páčány vůbec nebo alespoň v co nejmenší míře.⁷³

V souvislosti s trestem je potřeba zmínit důležitý pojem, a to „účel trestu“. Dle ustanovení § 23 trestního zákoníku z roku 1961, jehož účinnost skončila dne 31. prosince 2009, bylo účelem trestu *chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti*. Současný trestní zákoník z roku 2009, který nahradil výše zmíněný trestní zákoník, již účel trestu výslovně neuvádí. Ustanovení vymezující obecný účel či funkce trestání byly nahrazeny úpravou obecných zásad trestání, které byly promítnuty do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích.⁷⁴

První zásadou trestání a ukládání ochranných opatření je zásada zákonnosti, která vyplývá jednak z ustanovení čl. 39 Listiny základních práv a svobod a ustanovení § 37 odst. 1 TZ. Jedná se o zásadu *nulla poena sine lege*, tedy že pouze zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit. Podle ustanovení čl. 90 Ústavy ČR a čl. 40 odst. 1 Listiny o trestu za trestné činy rozhoduje

⁷¹ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 395

⁷² Tamtéž, s. 397

⁷³ Tamtéž, s. 398

⁷⁴ Tamtéž, s. 399

pouze soud. V této souvislosti nejsou tedy tresty jiná opatření, které mohou být však trestům podobná (pořádkové pokuty, disciplinární tresty atd.).⁷⁵

Další zásadou je zásada přiměřenosti. To znamená, že trestní sankce musí být uložena adekvátně ke spáchanému trestnému činu, kdy rozhodujícím kritériem je v tomto případě spáchaný trestný čin. Tuto zásadu je možné uplatit pouze u trestů, nikoliv u ochranných opatření.

Neméně důležitou zásadou je zásada individualizace trestních sankcí, která stanoví, že trestní sankce musí být pachateli ukládána s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, které se vztahují jednak k závažnosti daného trestného činu, současně také k poměrům pachatele, jeho možné sociální integraci a dále s přihlédnutím k přiměřené satisfakci osob poškozených daným trestným činem.

Zásada personality trestních sankcí říká, že trest (případně ochranné opatření) by měl toliko podle možností postihnout výlučně pachatele daného trestného činu. Z této zásady pak vyplývá důležitý znak trestu, kterým je způsobení újmy určité osobě. Současný trestní zákoník tak vychází ze zásady individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin, tedy nepřipouští uložení trestu osobě, která trestný čin nespáchala. Tento princip se však netýká trestní odpovědnosti právnických osob, která je založena na principu tzv. přičitatelnosti.

Předposlední zásadou je zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele. Je tedy zakázáno uložit sankce, které mají stejnou věcnou povahu, u jednoho pachatele. Ustanovení § 53 odst. 1 TZ uvádí nepřipustné kombinace trestů. Příkladem lze uvést nemožnost uložení domácího vězení vedle trestu odnětí svobody a obecně prospěšných prací, které vyplývá z logiky věci. V případě mladistvých pachatelů upravuje neslučitelnost ochranných opatření ustanovení § 98 odst. 3 TZ.

Z ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny pak vyplývá obecně zákaz krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu. Trestní zákoník v ustanovení § 37 odst. 2 navíc uvádí, že pachateli nelze uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce a dále, že výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost. Jedná se o projev zásady humanity trestních sankcí.

⁷⁵ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 399

I přestože není účel trestu v současném trestním zákoníku definován, je možné uvést čtyři základní účely, které trest má. Nejdůležitějším cílem trestu, jak již bylo zmíněno výše, je ochrana společnosti před pachateli trestných činů. To znamená, že trest směřuje k ochraně oprávněných práv a svobod jednotlivců a jeho hlavním úkolem je zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti.

Účelem trestu je také zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti. Jedná se o projev tzv. zábranného účinku trestu. Pachateli je možné zabránit v dalším páchání trestné činnosti dvěma způsoby. Prvním způsobem je zabránění přímo, tedy že dojde buď k fyzickému znemožnění určitého jednání, nebo způsobem, který určité jednání ztěžuje. Příkladem ztížení podmínek pro páchání trestné činnosti jsou trest odnětí svobody, kdy je pachatel izolován od společnosti nebo trest zákazu činnosti, kdy pachatel nemá možnost určitou činnost vykonávat. Druhým způsobem je pak způsob nepřímý, kdy samotná existence trestu v zákoně a obava z uložení tohoto trestu brání pachateli v páchání trestné činnosti. Příkladem nepřímého způsobu může být například obava z výkonu trestu obecně prospěšných prací na veřejnosti.

Dalším účelem trestu je výchova pachatele k vedení řádného života. Jedná se o velmi důležitý, avšak zároveň velmi náročný a problematický úkol. K výchovným cílům mohou být použity různé prostředky. Může se jednat buď o opatření, které přímo sleduje výchovný cíl (podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem, upuštění od potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání), nebo např. o výchovné činnosti s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody.⁷⁶ V této souvislosti je nutné zmínit, že poměrně velkou část pachatelů tvoří recidivisté, tedy výsledky výchovného působení trestů nepřinášejí dostatečné výsledky.

Poslední účel trestu se označuje jako generálně preventivní účinek, tedy výchovné působení na ostatní členy společnosti. Tento účel trestu se uskutečňuje zejména prostřednictvím individuální prevence. To znamená, že pokud je pachateli uložen spravedlivý trest, který mu zabráni v dalším páchání trestné činnosti, má tato skutečnost vliv také na ostatní členy společnosti. Spravedlivé a včasné uložení trestu dává ostatním členům společnosti najevo, že postižené chování je nežádoucí, varuje před dalším pácháním trestných činů a posiluje pocit

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. a kol. Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 401

právní jistoty a představy o autoritě právních norem.⁷⁷ K dosažení tohoto účelu slouží zejména zveřejňování informací o trestních procesech v médiích. S účelem trestu úzce souvisí otázka spravedlnosti. Pokud trest není adekvátní, má to vliv i na jeho účinnost. Jak již bylo uvedeno, účelu trestu může být naplněno pouze v případě, že uložený trest je spravedlivý, trest by tedy neměl být ani přísnější ani mírnější, než je nutné k ochraně společnosti před trestnými činy. Druh a výměra trestu by měly odpovídat společenské závažnosti (škodlivosti činu) a ostatním okolnostem spáchání trestného činu a osobě jeho pachatele.⁷⁸

Výčet jednotlivých druhů trestů, které lze pachateli uložit, vyjmenovává § 52 trestního zákoníku. Jedná se o výčet taxativní a nelze jej tedy žádným způsobem doplňovat. Aktuálně byl tento výčet novelou trestního zákoníku (zákon č. 114/2020 Sb., účinný od 1. června 2020) doplněn o trest zákazu držení a chovu zvířat. Za spáchání přečinu zanedbání povinné výživy stanovuje trestní zákoník výslovně pouze trest odnětí svobody. Avšak při ukládání trestu je nutné vycházet také z ustanovení § 53 odst. 1 TZ, tedy že za trestný čin lze vedle trestu, který stanoví trestní zákon, uložit i jiné tresty uvedené v § 52. Ustanovení § 53 odst. 1 TZ zároveň stanoví, které tresty nelze uložit vedle sebe.⁷⁹ Odstavec druhý § 53 TZ umožňuje uložit některý z uvedených trestů - domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, zákaz držení a chovu zvířat, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, vyhoštění a zákaz pobytu - samostatně, i když trestní zákon tento trest výslovně pro daný trestný čin nestanoví.

V případě trestného činu zanedbání povinné výživy přichází v úvahu samostatného uložení tří z výše vyjmenovaných trestů, a to trest domácího vězení, obecně prospěšných prací a trest peněžitý. Jedná se o alternativní tresty, kdy za alternativní tresty jsou považovány všechny tresty nespojené s nepodmíněným odnětím svobody. Alternativou se rozumí možnost zvolit si mezi dvěma či více možnostmi řešení. Při ukládání trestů to znamená, že soud má možnost při ukládání trestu uložit odsouzenému trest odnětí svobody, anebo trest, který bude vykonaný na svobodě.⁸⁰

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 402

⁷⁸ Tamtéž. s. 402

⁷⁹ Nelze však uložit domácí vězení vedle odnětí svobody a obecně prospěšných prací, obecně prospěšné práce vedle odnětí svobody, peněžitý trest vedle propadnutí majetku a zákaz pobytu vedle vyhoštění.

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 404

4.1. Trest odnětí svobody

Trest odnětí svobody představuje z hlediska trestání ultima ratio, tedy nejzazší prostředek, poslední možný trest, který je ukládán ve chvíli, kdy žádný jiný nepostačuje. Nejedná se tedy o trest základní. Ustanovení § 52 odst. 2 TZ uvádí tři možnosti trestu odnětí svobody, kterými jsou nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Zvláštní typ trestu odnětí svobody – výjimečný trest – uvádí trestní zákoník v § 52 odst. 3. Výjimečný trest není možné, na rozdíl od výše uvedených variant trestu odnětí svobody, uložit za trestný čin zanedbání povinné výživy. Tento druh trestu lze uložit pouze v případě zvláště závažného zločinu, kdy TČ zanedbání povinné výživy je ve všech svých odstavcích přečinem (§ 14 odst. 2 TZ).

Trest odnětí svobody je jediným trestem, který trestní zákoník u trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ výslovně uvádí. V případě ukládání trestů za přečin zanedbání povinné výživy je nutné rozlišit, zdali se jedná o přečin dle § 196 odst. 1 nebo § 196 odst. 2 trestního zákoníku. Dle prvního odstavce se postihuje nedbalostní neplnění povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat a maximální výše trestu odnětí svobody je stanovena na dobu až jednoho roku. V případě odstavce druhého se pro trestnost takového jednání vyžaduje zavinění ve formě úmyslu, maximální výše trestu odnětí svobody pak činí až dva roky. Maximální horní hranice trestu odnětí svobody u obou výše uvedených skutkových podstat byla snížena zákonem č. 390/2012 Sb., novelou trestního zákoníku. V případě odsouzení pachatele dle § 196 odst. 3 TZ je možné uložit pachateli trest odnětí svobody od jednoho roku do pěti let. Novelou byla do trestního zákoníku zároveň zakotvena zásada, že nepodmíněný trest odnětí svobody lze uložit za trestný čin zanedbání povinné výživy pouze za podmínky, že *uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem.*⁸¹

S ukládáním trestu odnětí svobody souvisejí instituty mimořádného snížení a mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody může soud uplatnit za podmínek uvedených v § 58 TZ, kdy má *vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele*

⁸¹ § 55 odst. 2, věta druhá zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

*i trestem kratšího trvání.*⁸² Dle tohoto ustanovení připadá institut mimořádného snížení trestu odnětí svobody v úvahu také u TČ zanedbání povinné výživy. Naproti tomu mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody lze uložit *pachateli, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin.*⁸³ Již z této části ustanovení vyplývá, že mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody není možné aplikovat v případě TČ zanedbání povinné výživy, neboť zanedbání povinné výživy, jak již bylo zmíněno výše, je přečinem ve všech svých odstavcích.

Nepodmíněný trest odnětí svobody není v případě zanedbání povinné výživy považován za nejvhodnější trest. Nepodmíněný trest odnětí svobody s následným pobytem odsouzené povinné osoby v některé z věznic v České republice je ukládán většinou jen tehdy, pokud jde o opakované jednání (pachatel je recidivista) nebo pokud je mu ukládán trest za spáchání většího množství závažnějších trestných činů.⁸⁴

Alternativní trest v podobě podmíněného trestu odnětí svobody se jeví vhodnějším vzhledem k povaze TČ zanedbání povinné výživy. Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody připadá v úvahu, *jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu* má soud důvodně za to, že k tomu, aby pachatel vedl řádný život, není potřeba jeho výkonu. Pachatel je v tomto případě uznán vinným ze spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy s výší trestu odnětí svobody nepřesahující tři roky⁸⁵ a zároveň je mu uložena zkušební doba v rozmezí od jednoho roku do pěti let, kdy tato počíná běžet právní mocí rozsudku.⁸⁶ Ve zkušební době lze uložit odsouzenému přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Z demonstrativního výčtu omezení a povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ se v souvislosti v TČ zanedbání povinné výživy nabízí zejména povinnost *uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku.*⁸⁷ Jestliže odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud podle § 83 odst. 1 TZ po uplynutí zkušební doby, že se podmíněně odsouzený osvědčil.⁸⁸ V takovém případě se na pachatele hledí jako by nebyl

⁸² § 58 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁸³ § 59 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁸⁴ KOVÁŘOVÁ, Daniela: *Rodina a výživné*. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-84-4. s. 104

⁸⁵ § 81 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁸⁶ § 82 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁸⁷ § 48 odst. 4 písm. i) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 419

odsouzen. V opačném případě, tedy pachatel nevyhoví uloženým podmínkám, soud rozhodne o vykonání uloženého trestu.

4.2. Trest domácího vězení

Trest domácího vězení byl do českého právního řádu zaveden současným trestním zákoníkem. Tento, u nás do 31. prosince 2009 nepoužívaný trest, byl nově začleněn do systému sankcí jednak z důvodů zachování pozitivních rodinných vazeb, jednak z ekonomických důvodů, jelikož výkon tohoto trestu není natolik finančně náročný jako výkon trestu odnětí svobody.⁸⁹ Právní úpravu trestu domácího vězení nalezneme v ustanovení § 60 a § 61 TZ.

Jedná se o alternativní trest k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Trest domácího vězení je možné uložit pachateli přečinu až na dvě léta, *jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu* a zároveň pachatel dá písemný slib o tom, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.⁹⁰ Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí, a to v soudem stanoveném časovém období.⁹¹

Domácí vězení může být uloženo jako trest vedlejší, ale i jako trest samostatný. Stejně jako v případě trestu odnětí svobody lze po dobu trvání trestu domácího vězení uložit odsouzenému přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, stanovená v § 48 odst. 4 TZ.

Kontrolu výkonu trestu domácího vězení provádí probační úředník formou namátkových kontrol v místě výkonu trestu. Ten také kontroluje dodržování uložených přiměřených omezení a povinností a veškeré jejich porušení sděluje probační úředník soudu. V okamžiku zavedení elektronického monitorovacího systému, který kontroluje pohyb odsouzeného, pak spolupracuje Probační a mediační služba s provozovatelem tohoto systému. V případě maření výkonu trestu domácího vězení, tedy neplnění podmínek výkonu trestu, nedodržování

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 423

⁹⁰ § 60 odst. 1 písm. a), b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁹¹ § 60 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

uložených přiměřených omezení a povinností, soud rozhoduje o přeměně zbytku nevykonaného trestu domácího vězení v trest odnětí svobody.

Z výše uvedeného vyplývá, že trest domácího vězení se jeví jako vhodná alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v případě trestného činu zanedbání povinné výživy. Pachateli je v tomto případě, na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody, umožněno vykonávat pracovní činnost, ale zároveň je tím zasaženo do jeho osobní svobody, čímž by měl být motivován k plnění zákonné vyživovací povinnosti v budoucnu. Další výhodou je, že uložením trestu nedojde k narušení sociální integrace a rodinných vazeb pachatele. Podle statistik⁹² však trest domácího vězení bývá ukládán za trestný čin zanedbání povinné výživy zcela minimálně, kdy důvodem je zejména finanční nákladnost celého kontrolního systému.

4.3. Trest obecně prospěšných prací

Dalším alternativním trestem, který lze uložit za trestný čin zanedbání povinné výživy, je trest obecně prospěšných prací. Obecně prospěšné práce zmiňuje v taxativním výčtu § 52 trestní zákoník pod písmenem c). Právní úpravu obecně prospěšných prací pak nalezneme v ustanovení § 62 až § 65 TZ.

Trest obecně prospěšných prací lze uložit, *odsuzuje-li se pachatel za přečin*.⁹³ Tento trest spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům. Jednotlivé účely uvádí § 62 odst. 3 TZ, příkladem lze uvést údržbu veřejně prospěšných prostranství či úklid a údržbu veřejných budov. Odsouzený je v tomto případě povinen provádět stanovenou pracovní činnost osobně, bezplatně a ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu.⁹⁴ Výměru trestu obecně prospěšných prací určuje soud, a to v rozmezí od 50 do 300 hodin.

Jedná se o trest, který lze uložit samostatně nebo jako trest vedlejší. Stejně jako v případě trestu domácího vězení může soud po dobu trvání trestu obecně prospěšných prací uložit odsouzenému přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, stanovená v § 48 odst. 4 TZ.

⁹² Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistické ročenky kriminality 2016. [online]. 2017 [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

⁹³ § 62 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁹⁴ § 65 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Jedná se o důležitou alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, což vyplývá z ustanovení § 65 odst. 2 TZ, podle kterého se nevykonaný trest obecně prospěšných prací přemění na trest odnětí svobody.⁹⁵ Každá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.

Trest obecně prospěšných prací nepatří, stejně jako trest domácího vězení, k nejčastěji ukládaným trestům za přečin zanedbání povinné výživy. V porovnání je však trest obecně prospěšných prací ukládán častěji. Ze statistiky pro rok 2016⁹⁶ vyplývá, že tento trest byl uložen zhruba 1 300 osobám v daném roce. Uložení tohoto trestu by v žádném případě nemělo znemožňovat výkon výdělečné činnosti pachatele, pokud zde nějaká existuje. V takovém případě by se nejednalo o vhodnou sankci a na místě by bylo spíše podmíněné uložení trestu odnětí svobody.⁹⁷

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 427

⁹⁶ *Ministerstvo spravedlnosti ČR*. Statistické ročenky kriminality 2016. [online]. 2017 [cit. 3. 9. 2021]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

⁹⁷ CHVÁTALOVÁ, Petra. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Marie Vanduchová. s. 75

5. Zvláštní ustanovení o trestání

Zvláštní ustanovení o trestání je institut, který se dotýká pouze trestného činu zanedbání povinné výživy. Definuje zvláštní podmínky trestání, které lze aplikovat v souvislosti s neplněním zákonné alimentační povinnosti osobou pachatele tohoto trestného činu.⁹⁸ Jedná se o poměrně nové ustanovení, které bylo začleněno do trestního zákoníku novelou, již zmíněnou v úvodu této práce, a to s účinností k 8. prosinci 2012.

Snahou novely trestního zákoníku, která byla provedena zákonem č. 390/2012 Sb., bylo řešit zejména přeplněnost českých věznic. Nicméně ani trestní politika směřující ke snižování přeplněnosti českých věznic nemohla zcela ignorovat fakt, že neplnění zákonné vyživovací povinnosti je ve společnosti stále častým jevem a zmírnění trestní represe bez představení jiného, alternativního způsobu vypořádání se s tímto druhem kriminality, není příliš šťastným řešením. Proto byl do trestního zákoníku vložen nový § 196a⁹⁹ v následujícím znění:

§ 196a

Zvláštní ustanovení o trestání

Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.

Ze systematického zařazení a zákonného znění § 196a TZ vyplývá, že přiměřené omezení v podobě zdržení se řízení motorových vozidel lze uložit, na rozdíl od přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ, pouze pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy. Jedná se tedy o speciální přiměřené omezení, které lze volně kombinovat s obecnými přiměřenými omezeními a povinnostmi, jejichž demonstrativní výčet uvádí již zmíněné ustanovení § 48 odst. 4 TZ. Z tohoto výčtu bývá v souvislosti s trestným

⁹⁸ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

⁹⁹ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 170

činem zanedbání povinné výživy nejčastěji ukládána povinnost uvedená v § 48 odst. 4 písm. i) TZ, tedy povinnost uhradit dlužné výživné.

Zvláštní ustanovení o trestání představuje výjimku ze zásady, že sankce by měla reflektovat trestný čin, za který je ukládána. V případě zákazu činnosti se tato sankce tradičně ukládá, dopustí-li se pachatel trestného činu právě v souvislosti s takovým jednáním.¹⁰⁰ Je však nutné zmínit, že ani v případě obecných přiměřených omezení a přiměřených povinností, ani v případě speciálního přiměřeného omezení dle § 196a TZ se nejedná o trest ani ochranné opatření. Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti pouze modifikují podmínky ukládaného trestu, jehož jsou fakultativní součástí.

Smyslem zavedení zvláštního ustanovení o trestání dle § 196a TZ je zesílení tlaku na pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy za účelem dobrovolného plnění jeho zákonné alimentární povinnosti, včetně úhrady dlužného výživného ve smyslu § 48 odst. 4 písm. i) TZ, byla-li mu tato přiměřená povinnost současně uložena, tak aby se vyvaroval případnému nařízení či přeměně alternativní sankce přímo nespojené s odnětím svobody v nepodmíněný trest odnětí svobody.¹⁰¹

5.1. Podmínky aplikace § 196a TZ

Přiměřené omezení dle § 196a TZ spočívá v povinnosti pachatele TČ zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ zdržet se řízení motorových vozidel všeho druhu, nestanoví-li soud v odsuzujícím rozsudku či trestním příkazu, kterým toto přiměřené omezení jako součást trestu uložil, jakékoli výjimky.¹⁰² Motorové vozidlo definuje zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (dále jen „zákon o silničním provozu“) jako nekolejové vozidlo poháněné vlastní pohonnou jednotkou a trolejbus.¹⁰³ Ustanovení § 196a TZ není soudem aplikováno obligatorně u každého pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy. Otázka uložení či neuložení tohoto přiměřeného omezení je ponechána volné úvaze

¹⁰⁰ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 173

¹⁰¹ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ § 2 písm. g) zákona č. 360/2000 Sb., o silničním provozu

soudu, který zvažuje aplikaci § 196a TZ s ohledem na osobní poměry pachatele a další specifické okolnosti daného případu.

Hlavním předpokladem pro uložení přiměřeného omezení v podobě zdržení se řízení motorových vozidel dle § 196a TZ je tedy fakt, že došlo ke spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy. V okamžiku, kdy je prokázáno, že pachatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty dle § 196 TZ, následuje fáze rozhodování o vině a trestu, kde dochází taktéž k rozhodnutí o přiměřeném omezení, nikdy ne dříve. Jak již bylo zmíněno, současně může soud uložit pachateli některé z přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ.

Přiměřené omezení spočívající ve zdržení se řízení motorových vozidel dle § 196a TZ ukládá soud v rámci rozhodnutí o uložení trestu nebo v rozhodnutí o upuštění od potrestání s dohledem. V okamžiku, kdy rozhodnutí, v jehož rámci bylo toto přiměřené opatření uloženo, nabude právní moci, je odsouzený, jakožto držitel řidičského oprávnění, povinen odevzdat řidičský průkaz příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností ve smyslu § 113 odst. 1 zákona o silničním provozu. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je zároveň správcem registru řidičů, který poskytuje informace o přiměřeném omezení spočívajícím ve zdržení se řízení motorových vozidel, jenž bylo uloženo v rámci trestního řízení.

Doba trvání tohoto přiměřeného omezení je pak vymezena podmínkami současně ukládaného trestu přímo nespojeného s odnětím osobní svobody pachatele, na který je dané omezení přímo navázáno.¹⁰⁴ V případě uložení podmíněného odložení trestu odnětí svobody bude zkušební doba stanovena od jednoho roku do pěti let,¹⁰⁵ stejně tak v případě podmíněného odsouzení s dohledem.¹⁰⁶ Uložením trestu domácího vězení¹⁰⁷ či trestu obecně prospěšných prací¹⁰⁸ je pak možné přiměřené omezení uložit v délce trvání až dva roky, přičemž aplikací § 65 odst. 3 písm. b) TZ lze dobu u obecně prospěšných prací o dalších 6 měsíců prodloužit. Alternativními tresty, které připadají v úvahu v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné

¹⁰⁴ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

¹⁰⁵ § 82 odst. 1, 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹⁰⁶ § 85 odst. 1, 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹⁰⁷ Tamtéž. § 60 odst. 1, 5

¹⁰⁸ Tamtéž. § 65 odst. 1 ve spojení s § 63 odst. 2

výživy, se pak blíže zabývá kapitola čtvrtá. V souvislosti s délkou trvání přiměřeného omezení dle § 196a TZ je nutné zmínit také to, že na ni může mít podstatný vliv mimo jiné i chování odsouzeného. Dojde-li z jeho strany, popř. ze strany jiné osoby s jeho souhlasem k úhradě dlužného výživného, a to v plné výši, nikoli pouze částečně, může soud na žádost odsouzeného rozhodnout o upuštění od tohoto přiměřeného omezení.¹⁰⁹

Kontrolu dodržování uloženého omezení vykonává Probační a mediační služba. Ta prostřednictvím probačního úředníka kontroluje vedení řádného života pachatele a plnění práv uložených přiměřených povinností a omezení, zároveň nabízí nezbytnou pomoc v obtížných životních situacích a snaží se motivovat pachatele k řešení problémů souvisejících s trestnou činností.¹¹⁰ Kontrolou je pověřený také příslušný soud, který toto omezení v rámci ukládaného trestu stanovil, přičemž ten se o případném porušení dozví zpravidla prostřednictvím sdělení policejního orgánu. Pokud soud dojde k zjištění, že odsouzený přiměřené omezení spočívající ve zdržení se řízení motorových vozidel zaviněně neplní, může toto jednání vyhodnotit jako nevedení řádného života a přikročit ke zpřísnění podmínek výkonu uložené sankce, například k přeměně dosud nevykonaného trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku v trest domácího vězení, v peněžitý trest nebo v trest odnětí svobody.¹¹¹ Následkem vědomého neplnění uloženého přiměřeného omezení dle § 196a TZ může být mimo již uvedené také trestní stíhání pachatele pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. a) TZ.

Naopak pokud pachatel řádně vykoná jemu uložený trest nebo dojde k uplynutí zkušební doby podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, v jehož rámci bylo přiměřené omezení dle § 196a TZ uloženo, bude rozhodnuto o vrácení řidičského oprávnění. Současně trestní řád umožňuje využití § 359, podle kterého *soud rozhodne ve veřejném zasedání o upuštění od přiměřeného omezení spočívajícího ve zdržení se řízení motorových vozidel, které bylo uloženo pro trestný čin zanedbání povinné výživy, pokud odsouzený uhradil dlužné výživné.* O vrácení řidičského oprávnění pak rozhoduje příslušný obecní úřad obce s rozšířenou

¹⁰⁹ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

¹¹⁰ *Probační a mediační služba ČR*. Pro pachatele. Probace. Probační a mediační služba [online]. [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/>

¹¹¹ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

působností, a to vždy na žádost odsouzeného, kdy tato musí být podána písemně s přesně danými obsahovými náležitostmi. Pokud ode dne právní moci rozsudku či rozhodnutí, v jejichž rámci bylo přiměřené omezení uloženo, uplynula doba delší než jeden rok, musí žadatel (odsouzený) navíc prokázat zdravotní a odbornou způsobilost.¹¹²

5.2. Výhody a nevýhody § 196a TZ

Po představení institutu zvláštního ustanovení o trestání je nutné uvést názory pro a proti jeho zavedení a zároveň zhodnotit jeho zavedení v praxi. Odborná veřejnost je v případě tohoto ustanovení rozdělena na dvě skupiny, které zastávají zcela opačný názor. Jedni zavedení § 196a TZ kvitovali zejména z důvodu existence problému, kterým je nehrazení výživného a s tím související četnost trestného činu zanedbání povinné výživy. Hlavním cílem zavedení přiměřeného omezení v podobě zdržení se řízení motorových vozidel je motivovat pachatele TČ zanedbání povinné výživy a zároveň držitele řidičského oprávnění k tomu, aby plnil svou vyživovací povinnost, případně pak uhradil dlužné výživné. Hrozba v podobě odebrání řidičského oprávnění bývá ze strany pachatelů vnímána jako vážná újma a dochází tak k úhradě dlužného výživného dříve, než je tomu v případě uložení jiných sankcí.

Druhá skupina byla proti zavedení zmíněného přiměřeného omezení, a to zejména s odkazem na nepromyšlenost a neúčelnost daného institutu. Hlavním argumentem je evidentní nesouvislost odebrání řidičského oprávnění s jednáním, které naplňuje znaky skutkové podstaty TČ zanedbání povinné výživy. Další nevýhodou výše uvedeného institutu je také jeho častá propojenost s výdělečnou činností pachatele. Ustanovení § 196a TZ tedy není možné aplikovat u každého pachatele TČ zanedbání povinné výživy, i přestože je držitelem řidičského oprávnění, neboť by tím mohla být snížena jeho schopnost vydělat finanční prostředky na úhradu výživného.

I přesto, že počet spáchaných trestných činů zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ má klesající tendenci, nelze uvést, že toto je důsledkem zavedení institutu zvláštního ustanovení o trestání. V roce 2018 byl počet zjištěných trestných činů zanedbání povinné výživy 8 351, což je číslo stále velmi vysoké. Nelze tedy tvrdit, že by hrozba v podobě odebrání řidičského oprávnění natolik motivovala osoby povinné k plnění jejich zákonné alimentární povinnosti. Hlavním cílem výše zavedeného institutu je uhrazení výživného, a to co v možná nejkratší

¹¹² § 102 odst. 5 zákona č. 361/200 Sb., o silničním provozu

době, kdy z pohledu osoby oprávněné je zcela nepodstatné, z jakého důvodu k tomu došlo. Pokud tedy aplikace ustanovení § 196a TZ dokáže naplnit tento hlavní cíl a pomoci osobě oprávněné, považuji zakotvení daného institutu za vhodný. Otázka efektivnosti zavedeného institutu je však poměrně těžko hodnotitelná, neboť neexistují žádné statistiky, které by uváděly, v kolika případech vedlo uložení přiměřeného omezení v podobě zdržení se řízení motorových vozidel dle § 196a TZ k dřívějšímu uhrazení dlužného výživného.

6. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Zájem společnosti na plnění vyživovací povinnosti a odstranění následků, které neplnění vyvolalo, je tak intenzivní, že se promítlo do zvláštního ustanovení o účinné lítosti, které za splnění podmínek v zákoně uvedených zaručuje beztrestnost pachatele.¹¹³ Trestní zákoník definuje zvláštní případ účinné lítosti v § 197, a to v následujícím znění:

§ 197

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.

Smyslem tohoto ustanovení je, aby pachatel uhradil dlužné výživné, co možná nejdříve. Institut je v praxi poměrně často využíván. Nejedná se však v tomto případě o účinnou lítost v duchu § 33 trestního zákoníku, která je přípustná jen u taxativně vyjmenovaných trestných činů, ale je zdůrazněn zvláštní zájem na dekriminalizaci jednání konkrétně směřujícího proti neplnění vyživovací povinnosti.¹¹⁴

6.1. Podmínky aplikace § 197 TZ

Hlavním předpokladem pro aplikaci ustanovení § 197 TZ, stejně jako je tomu v případě zvláštního ustanovení o trestání, je fakt, že došlo ke spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy. K samotnému užití zvláštního ustanovení o účinné lítosti požaduje zákon současné (kumulativní) splnění dvou základních podmínek.

V prvé řadě je nutné, aby pachatel dodatečně splnil svou povinnost, a to dříve, než soud prvního stupně počne vyhlášovat rozsudek. Aby mohl soud postupovat dle § 197 TZ je nutné, aby pachatel skutečně splnil vše, co zanedbal. Je nezbytné, aby zanedbaná výživa byla poskytnuta skutečně a v plném rozsahu. Nestačí tedy dohoda s matkou oprávněného dítěte či přímo

¹¹³ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 632

¹¹⁴ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 172

s poškozeným o tom, že v budoucnu bude dlužné výživné uhrazeno.¹¹⁵ K zániku trestní odpovědnosti dle § 197 TZ nedojde ani v případě, kdy pachatel splní svoji alimentární povinnost dodatečně pouze částečně. Pokud v praxi dojde k situaci, kdy obviněný před soudem uzavře s oprávněným, případně jeho zákonným zástupcem, dohodu o dodatečném uhrazení dlužného výživného, nejčastěji soud odročí líčení až na dobu, do které si strany dohodly splatnost. Po uplynutí lhůty, ve které mělo dojít k uhrazení dlužného výživného, bude následně soud rozhodovat o tom, zda je možné aplikovat institut účinné lítosti.¹¹⁶

S první uvedenou podmínkou souvisí požadavek, který však není zákonem explicitně stanoven a spočívá v nutnosti splnit vyživovací povinnost buď přímo pachatelem nebo jinou osobou, avšak na popud, přání či příkaz pachatele.¹¹⁷ Tedy například pokud by dlužné výživné za pachatele uhradili jeho rodiče, aniž by se s nimi dohodl nebo je o to požádal, trestní odpovědnost pachatele nezaniká. Pachateli v takovém případě nemůže být ku prospěchu, že někdo jiný plnil to, k čemu byl ze zákona povinen sám, aniž by se o to pachatel přičinil.

Druhou podmínkou je stanovena neexistence trvale nepříznivých následků. Nepříznivými následky jsou v tomto případě myšleny následky nejen fyzické, ale také psychické. Například v situaci, kdy by dítěti, k jehož výživě je pachatel povinen, vznikly zdravotní komplikace dlouhodobějšího charakteru, by nemohlo dojít k aplikaci ustanovení o účinné lítosti a beztrestnosti pachatele, neboť ta by byla nepřiměřená způsobenému následku. V rámci meritorního rozhodnutí je při aplikaci § 197 TZ třeba vždy náležitě odůvodnit skutečnost, že jednání pachatele zákládající trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ nemělo trvale nepříznivých následků.¹¹⁸

Okolnosti, se kterými pojí ustanovení § 197 TZ beztrestnost, nastávají až v okamžiku, kdy je spolehlivě prokázáno, že se pachatel dopustil TČ zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ. Orgány činné v trestním řízení jsou pak povinny obviněného, jemuž svědčí zákonná

¹¹⁵ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 173

¹¹⁶ Tamtéž. s. 173

¹¹⁷ Tamtéž, s. 172

¹¹⁸ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

alimentační povinnost, kterou neplní, vždy řádně a včas poučit o možnostech vedoucích k zániku trestnosti jeho jednání, tj. o podmínkách užití § 197 TZ o účinné lítosti.¹¹⁹

Pokud budou výše uvedené podmínky účinné lítosti splněny, dojde k zastavení trestního stíhání, a to ideálně již v přípravném řízení podle § 172 odst. 1 písm. f) TŘ, tedy k zastavení trestního stíhání státním zástupcem z důvodu zániku trestnosti činu.¹²⁰ V případě zahájeného jednání před soudem, soud v důsledku splnění podmínek účinné lítosti ve smyslu § 197 TZ, zproští obžalovaného podané obžaloby.

6.2. Shrnutí

Myslím si, že ustanovení o účinné lítosti dle § 197 TZ má své opodstatnění, neboť primárním cílem není pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy sankcionovat, ale dosáhnout výsledku v podobě splnění vyživovací povinnosti. Ustanovení § 197 TZ může být tedy pro pachatele motivací ke splnění zákonné alimentační povinnosti, čímž dojde k uspokojení potřeb oprávněného a zároveň nebude zatěžován soudní aparát. I přes přínos zmíněného ustanovení, může jeho aplikace v praxi činit problémy. Prvním úskalím může být prokázání skutečnosti, že opravdu došlo k uhrazení dlužného výživného. Vždy je nutné, aby došlo k obdržení finančních prostředků osobou oprávněnou, a pouze za této situace je možné konstatovat, že byla naplněna podmínka v podobě dodatečného splnění vyživovací povinnosti. Další problém může vyvstat v okamžiku, kdy se den odeslání částky neshoduje s dnem přijetí. V takovém případě je nutné postupovat dle předpisů občanského práva, kde jsou upraveny lhůty a doby plnění. V neposlední řadě může dojít k uhrazení dlužného výživného až po vyhlášení rozsudku. V takovém případě je tato skutečnost považována za polehčující okolnost při ukládání trestu.¹²¹

¹¹⁹ DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>

¹²⁰ ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0. s. 173

¹²¹ NECHVÁTALOVÁ, Helena. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ*. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Jiří Jelínek

7. Dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy

Jak již bylo zmíněno, zanedbání povinné výživy patří k nejčastěji páchaným trestným činům v České republice. Především z důvodu četnosti je velmi diskutovaným tématem jeho případná dekriminalizace, a to v souvislosti s prvním odstavcem § 196 TZ.

Hlavním argumentem pro dekriminalizaci trestného činu zanedbání povinné výživy je zásada subsidiarity trestní represe. Zásada říkájící, že trestní právo je prostředkem určeným k ochraně zákonem stanovených zájmů a jeho užití je možno pouze tehdy, pokud užití jiných právních prostředků nepřichází v úvahu z důvodu jejich vyčerpání či jsou zjevně neúčinné nebo nevhodné. Účelem trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou, tedy ochrana před jednáními, která mají pro společnost vyšší škodlivost. Zde vystává otázka, zda neplnění zákonné vyživovací povinnosti je pro společnost natolik škodlivé, že je nutné užití prostředků trestního práva. Stále častěji je v této souvislosti prezentován názor, že prostředky jiných právních odvětví, především práva občanského, jsou dostačující k vynucení plnění alimentární povinnosti. Stíhání osob, které neplatí povinné výživné, vede pouze k zahlcení soudního aparátu, nepřináší očekávané výsledky, a ještě se může ve finále projevit jako upřednostňování jednoho soukromého zájmu.¹²²

Důvodů pro dekriminalizaci trestného činu zanedbání povinné výživy je několik. Prvním z nich je skutečnost, že pravomoc určování výživného je svěřena soudům civilním, tedy i pravomoc v oblasti porušování vyživovací povinnosti by z logiky věci mohla být svěřena právě soudům civilním. Jako další důvod lze uvést, že neúčinnějším prostředkem v případě vymáhání plnění je exekuce, případně soudní výkon rozhodnutí, nikoli postih trestní. Trestní sankce vede k finančnímu zatížení státního rozpočtu, dále v případě uložení trestu odnětí svobody k přeplněnosti věznic a co je nejdůležitější, snižuje možnost pachatele výdělečnou činností získat prostředky na uhrazení výživného. V praxi může také nastat situace, kdy osoba povinná neplní nikoliv z důvodu toho, že nechce, avšak nemůže. V této souvislosti se nabízí dekriminalizace pouze již zmíněného prvního odstavce § 196 TZ. Trestní postih v případě úmyslné formy (§ 196 odst. 2 TZ), nebo v případě vydání osoby oprávněné v nebezpečí nouze (§ 196 odst. 3 TZ), by zůstal zachován.

¹²² NECHVÁTALOVÁ, Helena. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ*. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Jiří Jelínek

V roce 2016 byl předložen skupinou poslanců návrh na vydání zákona, kterým by došlo v trestním zákoníku ke zkrácení doby nutné pro trestní odpovědnost pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ, a to z původních čtyř měsíců na měsíce dva. Nejvýznamnějším argumentem pro zkrácení uvedené doby bylo, že hrozba trestního stíhání v kratší době bude více motivovat osoby povinné k plnění vyživovací povinnosti. Tento návrh však nebyl přijat, a to především z důvodu nedostatečného odůvodnění. Naopak dle ministerstva spravedlnosti v čele s tehdejšími ministrem Robertem Pelikánem by mělo být neplacení výživného trestné pouze v nejzávažnějších případech. Z vypracované analýzy vyplynulo, že se u části odsouzených trestní represe míjí účinkem, u chronických neplatičů pak ani opakované trestní postihy nemají efekt. Rovněž by dle analýzy měly být trestány pouze nejzávažnější případy neplacení výživného, pokud dlužné alimenty dostanou příjemce do nouze, ohrožení či způsobí jeho smrt.¹²³

Z výše uvedeného vyplývá, že problém v podobě neplnění vyživovací povinnosti ze stran osob povinných je dlouhodobý. Nutno zmínit, že toto se netýká pouze České republiky, také ostatní státy musí přistupovat k řešení tohoto problému, kdy řešení bývají rozdílná. Dle mého názoru je částečná dekriminalizace TČ zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 TZ cestou, avšak za předpokladu, že budou posíleny nástroje a prostředky práva občanského, kterými bude dosaženo žádoucího výsledku. Těmito prostředky může být zefektivnění již zmíněného exekučního řízení či náhradní výživné, kdy jeho přínos ukáže až zavedená praxe. Náhradnímu výživnému je pak věnována následující kapitola.

¹²³ ČTK, Analýza z Pelikánova úřadu: Neplacení alimentů má být trestné jen ve vážných případech. *irozhlas.cz* [online]. 28. 3. 2017 [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/analyza-z-pelikanova-uradu-neplaceni-alimentu-ma-byt-trestne-jen-ve-vaznych-pripadech_201703281730_ph

8. Problematika náhradního výživného

Problematika náhradního výživného (zvané též zálohované či zálohové) je rovněž velmi dlouho diskutovaným tématem. První návrhy zákonů v této oblasti byly předloženy již v roce 2008, avšak shoda na řešení se projevila až nyní, a to přijetím zákona o náhradním výživném.

Náhradní výživné je nově zavedený institut, který umožňuje kompenzovat dlužné výživné, které řádně a včas nehradí povinný, od státu. Konkrétně se jedná o novou sociální dávku, kterou od prvního července letošního roku vyplácí Úřad práce.

8.1. Zákon o náhradním výživném

Dne 1. července 2021 se stal účinným zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o náhradním výživném“). Účelem tohoto zákona je pomoci zejména rodičům samoživitelům a těm jejich dětem, kterým se od povinné osoby (tj. nejčastěji od druhého rodiče) nedostává stanovené výše výživného. Tuto pomoc má pak představovat tzv. náhradní výživné jako sociální dávka poskytovaná státem, na kterou bude nárok za předem stanovených podmínek.¹²⁴

Nárok na pravidelnou měsíční dávku náhradního výživného má ze zákona nezaopatřené dítě, které má na území České republiky trvalý pobyt,¹²⁵ vůči kterému osoba povinná neplní svou vyživovací povinnost, tedy neposkytuje plnění řádně a včas. Nezaopatřené dítěte definuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, konkrétně v ustanovení §11.¹²⁶

Podmínky nároku na náhradní výživné stanovuje zákon o náhradním výživném, konkrétně v ustanovení § 3. Nárok má oprávněná osoba pouze tehdy, pokud k vymožení pohledávek výživného probíhá exekuční řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí. Tedy samotná skutečnost, že osoba povinná výživné nehradí, ani samotné vykonatelné rozhodnutí soudu ukládající vyživovací povinnost, nepostačují k přiznání nároku na náhradní výživné.

¹²⁴ ŠTĚTINOVÁ, Marie, SPOZDILOVÁ, Karolina. Co přinese nový zákon o náhradním výživném. *epravo.cz* [online]. 30. 12. 2020 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/co-prinese-novy-zakon-o-nahradnim-vyzivnem-112326.html>

¹²⁵ § 2 odst. 1 zákona č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném

¹²⁶ Za nezaopatřené dítě se pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 12 až 15), nebo se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Výši náhradního výživného určuje § 4 zákona o náhradním výživném. Od výše měsíční dávky výživného určené v exekučním titulu se odečte částečné plnění v daném měsíci, rozdíl těchto částek je pak vyplacen jako náhradní výživné, kdy maximální výše náhradního výživného činí 3 000 Kč měsíčně. Výše náhradního výživného se stanovuje vždy na období čtyř měsíců a následně je výpočet znovu opakován.

Nárok na náhradní výživné zaniká nejpozději po vyplacení dvaceti čtyř měsíčních dávek či po skončení nezaopatřenosti dítěte. V tomto okamžiku úřad práce rozhodne o přechodu pohledávek na stát a bude pohledávku v exekučním řízení vymáhat namísto dosavadního oprávněného do té výše, jaká byla státem ve prospěch nezaopatřeného dítěte uhrazena.¹²⁷

8.2. Výhody a nevýhody náhradního výživného

S institutem náhradního výživného se pojí celá řada otázek, na něž ukáže odpověď až zavedená praxe. Důležitým faktorem v případě náhradního výživného je jeho finanční náročnost. Ministerstvo práce a sociálních věcí v podkladech k zákonu o náhradním výživném uvedlo, že by na náhradním výživném mohlo být ročně vyplaceno 861,3 milionu korun.¹²⁸ Dojde tedy ke značnému zatížení státního rozpočtu, které je řešením důsledků nehrazení výživného, nikoli však jeho příčin.

Náhradní výživné představuje výhodu především pro rodiče nezaopatřených dětí, kterým osoba povinná výživné nehradí vůbec či nepravidelně. Ani před účinností zákona o náhradním výživném však nebyli rodiče samoživitelé ponecháni zcela bez prostředků, určitou pomoc představují dávky státní sociální podpory, na které však nedosáhne zdaleka každý rodič samoživitel. Náhradní výživné lze tedy chápat jako pomoc dětem tam, kde jiné prostředky selhaly. Dále dojde stanovením podmínky probíhajícího exekučního řízení ke zvýšení povědomí o možné vymahatelnosti pohledávky výživného, kdy se osoba oprávněná musí obrátit nejprve na exekutora sama.

¹²⁷ ŠTĚTINOVÁ, Marie, SPOZDILOVÁ, Karolina. Co přinese nový zákon o náhradním výživném. *epravo.cz* [online]. 30. 12. 2020 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/co-prinese-novy-zakon-o-nahradnim-vyzivnem-112326.html>

¹²⁸ AVE. Stát poprvé zastoupil neplatiče. O náhradní výživné v červenci zažádalo osmnáct set rodin. *CT24.ceskatelevize.cz* [online]. 5. 8. 2021 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3350606-stat-poprve-zastoupil-neplatice-o-nahradni-vyzivne-v-cervenci-zazadalo-osmnact-set>

Nevýhodu náhradního výživného spatřuji především v tom, že tento institut snímá osobní odpovědnost za plnění vyživovací povinnosti z osoby povinné. Cílem právní úpravy by mělo být především motivovat osoby povinné k tomu, aby dostály své zákonné vyživovací povinnosti. Podmínka probíhajícího exekučního řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí není dle mého názoru šťastně zvolena, neboť již nyní je počet obtížně vymahatelných exekucí velmi vysoký. Dle nejnovější analýzy Exekutorské komory České republiky se obecná vymahatelnost exekucí pohybuje stále přibližně na 30 procentech.¹²⁹ U náhradního výživného se očekává vymahatelnost u zhruba desetiny výdajů, čímž dojde k finančnímu zatížení státního rozpočtu a dále také k administrativní zátěži pro již nyní přetížené úřady práce. Další problematyczny ukazatel může být spatřován v tom, že se zde jedná o soukromoprávní vztah, kdy není vhodné, aby stát do tohoto vztahu vstupoval.

Otázka nehrazení výživného je bezpochyby velmi citlivým tématem. Na jedné straně zde stojí nezaopatřené dítě, na jehož zdravém vývoji má stát zcela jistě zájem, na straně druhé pak odpovědnost osoby povinné za řádné plnění vyživovací povinnosti. Zákon o náhradním výživném pomůže v dané situaci osobě, které není výživné řádně hrazeno, nicméně zde vyvstává otázka toho, co nastane po uplynutí dvouleté lhůty, po kterou bude náhradní výživné státem poskytováno. Dle mého názoru je institut náhradního výživného pouze dočasným řešením, kdy je nadále potřeba především zvyšovat motivaci osob povinných k plnění alimentární povinnosti.

¹²⁹ REDAKCE. Nové statistiky vymáhání pohledávek: Soudní exekutoři mají úspěšnost 30 procent. *ceska-justice.cz* [online]. 21. 8. 2020 [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/08/nove-statistiky-vymahani-pohledavek-soudni-exekutori-maji-uspesnost-30-procent/>

Závěr

Jak již bylo v této diplomové práci několikrát zmíněno, trestný čin zanedbání povinné výživy patří k nejčastěji páchaným trestným činům v České republice a neplnění zákonné vyživovací povinnosti představuje celospolečenský problém. V diplomové práci jsem se věnovala právě trestněprávním následkům neplnění vyživovací povinnosti, zároveň však práce podává ucelený výklad o vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost jako takovou upravuje právo občanské, konkrétně oblast práva rodinného. Práce definuje pojmy výživného a vyživovací povinnosti, dále pak uvádí podmínky pro vznik a zánik vyživovací povinnosti a její jednotlivé druhy. K tématu mě dovedla jednak četnost trestného činu zanedbání povinné výživy a dále často diskutované otázky související s tímto trestným činem, především otázka náhradního výživného a dekriminlizace TČ zanedbání povinné výživy. V neposlední řadě se zde projevil také můj zájem o oblast práva trestního a rodinného.

Trestný čin zanedbání povinné výživy, jako každý jiný trestný čin, doznal v průběhu času určitých změn. Do roku 1931 nebyla v rovině trestněprávní tato problematika upravena vůbec. Následně přijetím zákona na ochranu osob oprávněných požadovat výživu nebo zaopatření byla zakotvena možnost trestně stíhat osobu, která úmyslně nebo z hrubé nedbalosti neplní svoji povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Institut účinné lítosti byl v porovnání s dnešním znění zcela nevyhovující, neboť zánik trestnosti spočíval v možnosti spolehnout se pachatele na skutečnost, že nouze osoby oprávněné bude odvrácena podporou jiné osoby. V roce 1949, zákonem č. 266/1949 Sb., byla zařazena také nedbalostní forma jednání a nově bylo možné stíhat pachatele za vyhýbání se povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Trestní zákon z roku 1950 a následně z roku 1961 upravoval trestný čin zanedbání povinné výživy velmi podobně. Rozdíl můžeme spatřovat v zákonném znění odstavců druhých. Trestní zákon z roku 1950 zde uváděl vyhýbání se plnění alimentální povinnosti, pozdější trestní zákoník pak úmyslnou formu téhož jednání. Ustanovení o účinné lítosti bylo zakotveno v trestním zákoníku z roku 1950, ve stejném znění bylo převzato trestním zákoníkem z roku 1961 a následně také současným trestním zákoníkem z roku 2009. Lze tedy uzavřít, že trestný čin zanedbání povinné výživy nezaznamenal ve svém zákonném znění od roku 1950 výrazné změny.

Hlavním cílem (výzkumnou otázkou) této práce bylo uvést základní charakteristiku trestného činu zanedbání povinné výživy a zaměřit se na jeho jednotlivé znaky skutkové podstaty. Kromě stěžejní kapitoly, která rozebírá každý ze znaků skutkové podstaty, nastiňuje dále práce

historický vývoj daného trestného činu a samostatná kapitola je věnována také sankcionování neplnění zákonné vyživovací povinnosti. Zmíněna jsou také dvě související ustanovení, tedy zvláštní ustanovení o trestání (§ 196a TZ) a zvláštní ustanovení o účinné lítosti (§197 TZ). V neposlední řadě jsou uvedeny úvahy *de lege ferenda* týkající se případné dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy a rozebrán je také nově zavedený institut náhradního výživného. Každému z vytyčených cílů byla věnována samostatná kapitola.

Práce neměla za cíl pouze podat ucelený výklad o trestném činu zanedbání povinné výživy, ale současně nastínit problematické otázky, které se neplnění zákonné vyživovací povinnosti dotýkají a uvést možná řešení. Stěžejním úkolem do budoucna v souvislosti s neplněním zákonné vyživovací povinnosti je primárně nalézt způsob, jak předcházet tomuto jednání. Tedy motivovat osoby povinné k plnění alimentární povinnosti řádně a včas, aby se osoba oprávněná nedostala do situace, kdy není zajištěna její výživa.

V současné době se nabízejí dvě možné varianty řešení, kterými jsou náhradní výživné a dekriminalizace tohoto trestného činu. Náhradní výživné představuje velkou výhodu pro osoby oprávněné, avšak dle mého názoru se i přesto nejedná o vhodně zvolené řešení. Dochází pouze k přenesení alimentární povinnosti z povinného na stát, s čímž souvisí značné zatížení státního rozpočtu a zcela jistě tato koncepce neřeší příčinu celého problému. Náhradní výživné bylo zavedeno s účinností k 1. červenci 2021. Jedná se tedy o velmi krátkou dobu pro zhodnocení jeho zavedení v praxi. Co se týče dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy v jeho prvním odstavci, přikláním se s odkazem na zásadu subsidiarity trestní represe k jejímu provedení. Ani v tomto případě se nejedná o řešení příčiny neplnění alimentární povinnosti, ale myslím si, že dekriminalizací by došlo k posílení pravomoci civilních soudů. Je to právě civilní soud, který stanovuje výši výživného, tedy z logiky věci by za užití prostředků civilního práva měl tento soud také rozhodovat o porušované vyživovací povinnosti.

Při bližším zkoumání trestného činu zanedbání povinné výživy jsem dospěla k závěru, že tento trestný čin je velmi aktuální a zasluhuje zcela jistě velké pozornosti, a to v kontextu řešení primárních příčin celého problému, nikoli pouze jeho následků. Při zpracování daného tématu jsem zjistila, že trestně právním aspektům zanedbání povinné výživy není věnována žádná odborná publikace, která by poskytovala ucelený výklad o dané problematice. Z historického vývoje je patrné, že tendence zpříšňovat sankce ukládané za TČ zanedbání povinné výživy byly

prolomeny novelou trestního zákona z roku 2012. Novela kromě jiného přinesla snížení horní hranice trestu odnětí svobody za přečin zanedbání povinné výživy. Nutno zmínit, že trest odnětí svobody není z hlediska sankcionování trestného činu zanedbání povinné výživy vhodným. Je nutné nalézt sankce nové, které by byly pro pachatele dostatečnou motivací k plnění alimentární povinnosti.

Seznam použitých zdrojů

Seznam komentářové literatury

1. ŠÁMAL, Pavel. a kol.: *Trestní zákoník, edice velké komentáře*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5
2. DRAŠTÍK, Antonín, DURDÍK, Tomáš, FREMR, Robert, RŮŽIČKA, Miroslav, SOTOLÁŘ, Alexandr. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>
3. KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975), edice velké komentáře*. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-795-8

Seznam použité literatury

1. JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část a zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3
2. JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3
3. ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Vydání 1., Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-196-0
4. ŠMÍD, Ondřej. DEMJANOVÁ, Radka a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3
5. SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-512-2
6. POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vyživovací povinnosti rodičů*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013. ISBN 978-80-7478-046-2
7. KOVÁŘOVÁ, Daniela: *Rodina a výživné*. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-84-4

Seznam použitých internetových zdrojů

1. *Ministerstvo spravedlnosti ČR*. Statistické ročenky kriminality 2016 [online]. 2017 [cit. 3. 9. 2021]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
2. *Probační a mediační služba ČR*. Pro pachatele. Probace. Probační a mediační služba [online]. [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/>
3. ČTK. Analýza z Pelikánova úřadu: Neplacení alimentů má být trestné jen ve vážných případech. *irozhlas.cz* [online]. 28. 3. 2017 [cit. 10. 9. 2021] Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/analyza-z-pelikanova-uradu-neplaceni-alimentu-ma-byt-trestne-jen-ve-vaznych-pripadech_201703281730_ph
4. ŠTĚTINOVÁ, Marie, SPOZDILOVÁ, Karolina. Co přinese nový zákon o náhradním výživném. *epravo.cz* [online]. 30. 12. 2020 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/co-prinese-novy-zakon-o-nahradnim-vyzivnem-112326.html>
5. AVE. Stát poprvé zastoupil neplatiče. O náhradní výživné v červenci zažádalo osmnáct set rodin. *CT24.ceskatelevize.cz* [online]. 5. 8. 2021 [cit. 15. 9. 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3350606-stat-poprve-zastoupil-neplatice-o-nahradni-vyzivne-v-cervenci-zazadalo-osmnact-set>
6. REDAKCE. Nové statistiky vymáhání pohledávek: Soudní exekutoři mají úspěšnost 30 procent. *ceska-justice.cz* [online]. 21. 8. 2020 [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/08/nove-statistiky-vymahani-pohledavek-soudni-exekutori-maji-uspesnost-30-procent/>
7. ČTK. Maláčová: Úřady práce jsou na náhradní výživné připraveny. *ceskenoviny.cz* [online]. 30. 6. 2021 [cit. 18. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/malacova-urady-prace-jsou-na-nahradni-vyzivne-pripraveny/2058983>
8. MLD. Stát přijímá žádosti o náhradní výživné. Bude místo neplatičů přispívat maximálně 3000 korunami měsíčně. *CT24.ceskatelevize.cz* [online]. 1. 7. 2021 [cit. 21. 9. 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3335020-stat-prijima-zadosti-o-nahradni-vyzivne-bude-misto-neplaticu-prispivat-maximalne-3000>
9. *Probační a mediační služba ČR*. Pro pachatele. Trest domácího vězení [online]. [cit. 10. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/trest-domaciho-vezeni/>

Seznam použitých právních předpisů

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
4. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
5. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
6. Listina základních práv a svobod vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
7. Zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
8. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
9. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
10. Zákon č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu nebo zaopatření (tzv. alimentární zákon)
11. Zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních
12. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
13. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
14. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
15. Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
16. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
17. Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů
18. Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
19. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
20. Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů

Seznam použité judikatury

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 1. 1992, sp. zn. 6 Tz 193/91
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 5. 1966, sp. zn. 6 Tz 18/68
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 5. 1971, sp. zn. Ntdf 53/71
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 3. 1981, sp. zn. 11 Tz 9/81
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. listopadu 1996, sp. zn. 2 Tzn 172/96
6. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 11. 1995, sp. zn. 2 Tzn 6/95
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1281/2003

Seznam ostatních zdrojů

1. CHVÁTALOVÁ, Petra. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Marie Vanduchová
2. NECHVÁTALOVÁ, Helena. *Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ*. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce Jiří Jelínek
3. BROŽOVÁ, Barbora. *Zanedbání povinné výživy – trestněprávní a kriminologické aspekty*. Plzeň, 2012. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí diplomové práce Jan Kocina

Seznam použitých zkratk

TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů pozdějších předpisů
Listina	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod
ZRP	Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
ČR	Česká republika
ČSSR	Československá socialistická republika
TČ	trestný čin
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Název práce v českém jazyce

Zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá trestným činem zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku a dalšími otázkami s touto problematikou souvisejícími. Cílem této práce je poskytnout ucelený výklad o trestném činu zanedbání povinné výživy. Práce je zaměřena především na jednotlivé znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu, jeho propojenost s právem občanským, kde je právně zakotven nárok na výživné a na otázky náhradního výživného a případnou dekriminalizaci trestného činu zanedbání povinné výživy.

Trestný čin zanedbání povinné výživy patří k nejčastěji páchaným trestným činům na území České republiky. Účelem této právní úpravy je zájem na řádném plnění vyživovací povinnosti, především na plnění vyživovací povinnosti vůči nezaopatřeným dětem.

Práce je rozdělena do osmi kapitol. Kapitola první se zabývá historickým vývojem trestného činu zanedbání povinné výživy, a to od období 19. století do současnosti. Druhá kapitola uvádí zákonnou definici trestného činu zanedbání povinné výživy a kategorizuje tento trestný čin dle různých hledisek. Dále poskytuje přehled předpisů s ním souvisejících, kdy důraz je kladen především na jeho propojenost s právem občanským. Následující kapitola rozebírá jednotlivé obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy, kterými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Kapitola čtvrtá je zaměřena nejprve obecně na problematiku ukládání sankcí, její jednotlivé podkapitoly jsou pak věnovány každému z druhu trestů, který lze za tuto trestnou činnost pachateli uložit. Následující kapitoly věnují pozornost dvěma zvláštním ustanovením, konkrétně institutu zvláštního ustanovení o trestání (§196a trestního zákoníku) a podmínkám zániku trestní odpovědnosti (§ 197 trestního zákoníku). Kapitola sedmá patří úvaze *de lege ferenda*, zejména otázce případné dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy. Závěrečná část práce je věnována nově zavedenému institutu náhradního výživného a jsou zde uvedeny jeho výhody a nevýhody.

Klíčová slova:

zanedbání povinné výživy, výživné, rodina

Název práce v anglickém jazyce

Crime of Evasion Alimony Payments under s. 196 of the Criminal Code

Abstract

The diploma thesis is about the crime of evasion alimony payments according to § 196 of the Criminal Code and other questions related to this issue. The aim of this work is to provide a comprehensive explanation of the crime of evasion alimony payments. The work is primarily about on the individual signs of this crime, its connection with civil law, where the rights are enshrined and the issues of alternative alimony payments and possible decriminalization of the crime of evasion alimony payments according.

The crime of evasion alimony payments is one of the most frequently committed crime in the Czech Republic. The purpose of this legal regulation is the interest in the proper fulfillment of the alimony payments, especially in the fulfillment of the alimony payments towards dependent children.

The work is divided into eight chapters. The first chapter deals with the historical development of the crime of evasion alimony payments from the period of 19th century until now. The second chapter presents the legal definition of the crime of neglect of evasion alimony payments and categorizes this crime according to various aspects. It also provides an overview of regulations related to it, with emphasis on its connection with civil law. The following chapter discusses the individual obligatory features of the factual nature of the crime of neglect of evasion alimony payments, which are the object, the objective side, the subject and the subjective side. Chapter four focuses first on the issue of imposing sanctions in general, its individual subchapters are then devoted to each of the types of penalties that can be imposed on the offender for this crime. The following chapters pay attention to two special provisions, namely the institute of a special provision on punishment (Section 196a of the Criminal Code) and the conditions for the cessation of criminal liability (Section 197 of the Criminal Code). Chapter seven belongs to the consideration *de lege ferenda*, in particular the question of the possible decriminalization of the crime of neglect of evasion alimony payments. The final part of the work is devoted to the newly introduced institute of substitute alimony and there are its advantages and disadvantages.

Key words:

evasion of alimony payments, alimony, family